

Міністерство освіти і науки України Національний університет «Києво-  
Могилянська академія» Факультет соціальних наук та соціальних технологій  
Кафедра соціології

## **Кваліфікаційна робота**

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«СПОСОБИ ДОПОМОГИ ДОМАШНІМ  
ТВАРИНАМ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання

Спеціальності 054 Соціологія

Опаленик Софія Робертівна

Наукова керівниця: Прохорова А. А.,

к. соц. н., старша викладачка

Рецензентка: Осипчук А.Д., к. соц. н.,

доцентка кафедри соціології НаУКМА

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою \_\_\_\_\_

Секретар/ка ЕК: \_\_\_\_\_

«\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2025 р.

**Київ – 2025**

## ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДОПОМОГИ ДОМАШНІМ ТВАРИНАМ ПІД ЧАС КРИЗ У СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ	6
1.1 Теоретичні підходи до вивчення взаємодії людей з тваринами	6
1.2 Визначення та вивчення явища допомоги тваринам в соціології	11
1.3 Способи допомоги домашнім тваринам під час воєн та катастроф	18
РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ДОПОМОГИ ДОМАШНІМ ТВАРИНАМ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	28
2.1 Методологічні засади дослідження способів допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни	28
2.2 Способи допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни	34
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
Додаток А. Гайд до інтерв'ю	66
Додаток Б. Транскрипт до інтерв'ю	71
Додаток В. Таблиця кодів	88

## ВСТУП

Взаємодія людей з тваринами є комплексним явищем, що формувалося та розвивалося під дією соціальних, психологічних, культурних та економічних чинників. Ставлення до тварин часто залежить від категоризації їх індивідом, тобто віднесенням їх до певного виду, а також від суспільного сприйняття й оцінки цих тварин. Наприклад, ставлення до тварин-компаньйонів і сільськогосподарських тварин суттєво відрізняється. Це пов'язано з широкими соціальними змінами, які зумовили перехід деяких тварин від статусу приватної власності або диких тварин до статусу компаньйонів. Допомога тваринам-компаньйонам як один з видів комунікації, що відбувається не між індивідами, є важливим елементом у взаємодії між людьми та навколишнім світом. Допомога тваринам відображає колективні уявлення та цінності, що формуються у суспільствах.

У сучасному світі таке явище, як допомога тваринам, нерідко сприймається як етичний обов'язок, пов'язаний із відповідальністю, правами тварин та ідеями гуманізму. Соціальні інститути, зооохисні організації, волонтерські рухи та ініціативи, відіграють ключову роль у структуризації цієї форми взаємодії, створюючи нормативні рамки для взаємодії людини з тваринами. Злочини, пов'язані з тваринами, є однією з санкціонованих форм порушень соціальних норм, що має значний історичний контекст. Наприклад, затверджений у 2021 році, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» став важливим кроком у розвитку нормативно-правових рамок, спрямованих на захист прав тварин і регулювання відносин між людьми та тваринами на рівні державної політики.

Явище допомоги домашнім тваринам у контексті війни, коли соціальні системи зазнають значних змін, руйнацій та тиску, є прикладом прояву соціальної солідарності та моралі в умовах кризи. Воно розкриває динаміку соціальних відносин, мобілізації та використання ресурсів, а також формування нових соціальних норм та способів, коли звичні механізми забезпечення

добробуту виявляються недостатніми. Спільна відповідальність за добробут тварин під час війни через механізми утворення соціальних мереж та формування довіри сприяє соціальній згуртованості серед населення.

Війна як комплексний соціокультурний феномен, впливає на всі сфери життя, та асоціюється з використанням насильницьких дій та зброї задля досягнення певних політичних та економічних цілей. Збройні конфлікти та війни формують умови, непридатні для існування живих істот, через створенню загрози для життя, знищення навколишнього середовища та інфраструктури, що нерідко призводить до їх вимушеного переміщення подалі від зони бойових дій, травмування або загибелі. Як і люди, тварини є жертвами таких конфліктів. У таких обставинах тварини часто залишаються без нагляду, потерпаючи від голоду, поранень та стресу. За даними дослідження «Соціоінформ» з початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, кількість тварин у притулках значно збільшилась. Дані вказують, що у неприфронтових притулках кількість тварин зросла на 20-30 відсотків, тоді як у прифронтових зонах на 60. Більшість тварин, що потрапила у притулки після повномасштабного вторгнення, раніше були домашніми тваринами, що вказує на неможливість їх господарів піклуватися про них в подальшому. У відповідь на ці загрози виникають різноманітні практики підтримки, як індивідуальні, так і колективні. Йдеться про евакуацію, організацію тимчасових притулків, забезпечення кормом, ветеринарну допомогу, інформаційні кампанії та інші форми дії, спрямовані на порятунок і підтримку домашніх тварин у кризових ситуаціях. Відтак, допомога домашнім тваринам у період збройних конфліктів є важливим показником суспільних мотивацій, моральних цінностей та соціальної солідарності.

Аналіз способів допомоги тваринам у воєнний час дозволяє глибше зрозуміти соціальні процеси, що визначають взаємодію між людьми та природою. Це включає вивчення мотивацій, солідарності, впливу системи цінностей на суспільну поведінку в умовах кризи та розвитку довіри. Вивчення явища допомоги тваринам та різних способів цієї допомоги сприяє розумінню того, як допомога тваринам в умовах криз трансформується з індивідуальної

емоційної реакції до більш структурованих способів допомоги. Таким чином, **дослідницьке питання**, навколо якого побудована ця робота: якими способами українці допомагають тваринам під час російсько-української війни?

**Об'єктом** дослідження у цій роботі виступає явище допомоги домашнім тваринам.

**Предметом** є способи допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни.

**Метою** дослідження є з'ясувати способи допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни.

Для досягнення мети, сформульовані такі **завдання**:

- Систематизувати теоретичні підходи до вивчення взаємодії людей з тваринами;
- Визначити поняття допомоги тваринам та з'ясувати підходи до визначення цього явища в соціології;
- Охарактеризувати та систематизувати способи допомоги домашнім тваринам під час воїн та катастроф у різних країнах світу;
- Виявити та типізувати способи допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни.

Теоретичну основу дослідження становлять теоретико-методологічні підходи до вивчення феномену допомоги тваринам та взаємодії людини з тваринами. Робота спирається на результати досліджень низки вчених, зокрема Кліфтон Флінн, Метью Ніберт, Джон Ірвін, Питирим Сорокін, Еміль Дюркгайм, а також Ян Е. Стетс і Майкл Дж. Картер, Джордж Блумер, Роберт Магнусон Чайлз і Кетрін Мендель, Еріка Кадворт, Метью Колом і Кейт Стюарт.

Емпірична база дослідження ґрунтується на використанні якісних методів, а саме проведення глибинних напівструктурованих інтерв'ю з особами, що були дотичними до допомоги тваринам під час війни.

# РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДОПОМОГИ ДОМАШНІМ ТВАРИНАМ ПІД ЧАС КРИЗ У СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ

## 1.1 Теоретичні підходи до вивчення взаємодії людей з тваринами

Дослідження взаємодії людей із тваринами відображають ключові тенденції історії соціологічного аналізу, зокрема ставлення до колоніалізму, капіталізму та процесів конструювання гендерної, расової й класової ідентичностей (Cudworth, 2016, с. 2-15). У своїй роботі Кадворт (2016) наголошує, що соціологія критично переосмислює категорії, які традиційно сприймаються як «природні», розглядаючи їх у контексті культурних, владних та історичних чинників. Відповідно, зв'язок між людьми та тваринами також формується під впливом зазначених чинників та процесів (Cudworth, 2016, с. 2). У своєму дослідженні Лінда Тамлберг зазначає «люди і тварини перебувають у складній павутині відносин, що вимагає переоцінки статусу тварин у суспільстві» (Tallberg et al., 2021, с.1).

Незважаючи на підхід Джорджа Герберта Міда, який повністю виключав тварин з досліджень сфери людських взаємодій, інші представники символічного інтеракціонізму підкреслюють важливість вивчення усвідомленості, самосвідомості, ідентичності, емоційності та соціальної дії в контексті взаємодії з тваринами (Chiles & Mendel, 2023, с.278). Так, у своїй праці Джен Е. Стетс та Майкл Дж. Картер (2012), розглядають теорію ідентичності, та стверджують, що індивіди діють морально (чи ні) залежно від їх самооцінки. Людина прагне узгодити власні вчинки з певним образом себе, а якщо її дії не відповідають цьому образу, вона відчуває дисонанс та дискомфорт. Водночас, на її поведінку також впливають соціальні та культурні норми, які формують загальноприйняте уявлення про певну поведінку, визначаючи її «правильною» або «неправильною» у певних контекстах (Stets & Carter, 2012, с.1). Крім того, Герберт Блумер, у рамках парадигми символічного інтеракціонізму, стверджує,

що людська поведінка формується та змінюється під впливом соціальної взаємодії, засвоєних моделей поведінки та визначених соціальних значень (Blumer, 1969). У цьому контексті взаємодія з тваринами, в особливості, допомога тваринам є результатом соціального конструювання: якщо суспільство визначає гуманність як цінність, то догляд за тваринами стає нормою, а його відсутність – соціально засуджуваною практикою.

Незважаючи на суттєву еволюцію у сприйнятті ролі тварин, вони досі залишаються маргіналізованими в багатьох академічних дослідженнях у галузях соціології, антропології, історії та суміжних дисциплін. Як зазначають Роберт Магнесон Чайлз і Кетрін Мендель (2023), таке виключення пов'язане з пануванням антропоцентризму — ідеології, що ґрунтується на системі цінностей, установок і норм, які надають пріоритет людським можливостям, діяльності та інтересам над потребами і правами нелюдських істот, тобто тварин. Це помітно навіть на рівні мови, де тварини поділяються на категорії відповідно до їхньої корисності для людини, наприклад, «домашні» і «дикі» тварини (Chiles & Mendel, 2023, с.278).

У свою чергу, Еріка Кадворт (2011) пропонує концепцію антропархії як складної системи домінування людей над тваринами, де людські потреби та інтереси завжди мають пріоритет над потребами інших, нелюдських істот, через умови створені соціальними організаціями, що надають перевагу людям. Вона вважає, що поняття "антропоцентризму" не повністю відображає системну організацію влади у відносинах між людьми і тваринами. Якщо антропоцентризм є загальною ідеологічною установкою, яка визначає людину як головний центр світу, антропархія, на відміну від неї, є цілою соціально-політичною системою, яка інституційно закріплює цю ідеологію у вигляді конкретних відносин влади, домінування та експлуатації тварин і природи.

Кадворт виділяє п'яти ключових елементів антропархії: виробничі відносини, контроль розмноження та доместикація, політика, насильство та культура виключного гуманізму (Cudworth, 2011, р. 68). Виробничі відносини розглядають використання природи, в особливості, тварин як ресурсів, що

використовуються для перекриття людських потреб. Це передбачає використання тварин як інструментів праці, привласнення їх як товарів, а також використання вироблених ними продуктів життєдіяльності — їжа тваринного походження, потомство та інше (Cudworth, 2011, с.70-72). Контроль над розмноженням і процесами доместикації розкриває, яким чином люди підпорядковують тварин власним умовам існування з метою повного контролю над ними. Доместикація, яку також називають одомашненням, часто супроводжується втручанням у репродуктивні функції тварин. Наприклад, завдяки розвитку технологій наразі люди регулюють не лише кількість потомства, а й створюють міжвидові гібриди та виводять нові породи тварин, адаптовані до господарських або експлуатаційних потреб (Cudworth, 2011, с. 72-73). Політика виступає інструментом продукування, підтримання та трансформації систем домінування. У багатьох випадках вона втілює прояви антропархії, панівної людської влади над природою, сприяючи процесам, що завдають шкоди довкіллю та тваринам. Це виявляється у політичних рішеннях, що дозволяють масштабне будівництво, вирубку лісів, інтенсивне сільське господарство тощо. Наслідком яких стає руйнування цілих екосистем (Cudworth, 2011, с. 73-74). Усе перелічене вище також є формами насильства. Попри те, що розуміння насильства може варіюватися залежно від культурного контексту, насильство над тваринами має ті самі наслідки, що й над людьми. Тварини здатні відчувати страх, біль і страждання — під час побиття, ув'язнення, вбивства чи інших форм жорстокого поводження. (Cudworth, 2011, с. 74-75). Культура виключного гуманізму проявляється у системному уявленні про людину як вищу істоту, а тварин, як ресурс або об'єкт, що існує виключно для людських потреб. Вона закріплює дихотомії «людина/тварина» та «культура/природа», які слугують виправданням домінування (Cudworth, 2011, с. 75-76). Всі зазначені елементи не лише легітимізують процеси експлуатації і доместикації тварин, перетворюючи їх на «живі товари», але й посилюють інші системи домінування, такі як капіталізм, патріархат і колоніалізм. Тобто, у результаті, навіть ті власники тварин, які прагнуть мінімізувати нерівність у

взаємодіях, залишаються частиною системи, де життя тварин цінується лише тоді, коли воно є корисним для людини. Якщо тварина не виконує функцій, очікуваних від неї, наприклад, не надає емоційної підтримки або розваги, її можуть залишити, віддати чи навіть приспати.

Інший підхід, до розгляду взаємодії людей з тваринами, розроблений Метью Колом і Кейт Стюарт, аналізує соціально-дискурсивне конструювання тварин. Автори стверджують, що тварини займають різні позиції на континуумі об'єктивації залежно від своєї корисності для людей (Sutton, 2025, с.35-36). Наприклад, один і той самий кролик може бути домашнім улюбленцем, піддослідним об'єктом, джерелом м'яса, шкідником, диким створінням чи символом, наприклад, великоднім кроликом, залежно від того, як його сприймає людина (Sutton, 2025, с.35-36). Тварини, які створюють емоційні зв'язки з людьми, як тварини-компаньйони, зазвичай сприймаються як більш «видимі» та значущі у суспільстві, тоді як ті, яких експлуатують для виробництва м'яса або інших товарів, залишаються «невидимими», прихованими від суспільства. Це підсилюється культурою виключного гуманізму, в якій навіть домашні улюбленці сприймаються через антропоцентричну призму, де їхнє життя розглядається через людські знання та норми про любов, відданість і власність (Sutton, 2025, с.35-36). Еріка Фадж також відзначає суперечність у ставленні людей до тварин. З одного боку, люди вважають себе природними «господарями» тварин, а з іншого приписують їм здатність до любові та бажання бути власністю людини (Sutton, 2025, с.35-36). Це створює етичну дилему, оскільки визнаючи здатність тварин до емоцій, суспільство водночас підтримує їхню експлуатацію через практики розведення, продажу та утримання в умовах, які відповідають виключно людським потребам.

У своєму дослідженні Сендерс вказує на важливість прийняття тварин у соціологічний аналіз, адже вони мають значний вплив на формування ідентичності індивіда та розширюють розуміння соціальної взаємодії (Sanders, 2006). Згідно з даними Ніколя Геген і Сержа Чіккотті, особи, які вигулюють собак, значно частіше ініціюють розмови з незнайомцями, ніж ті, хто

прогулюється без тварин (Ciccotti† & Guéguen, 2008, с.346-348). Це свідчить про роль тварин як «соціальних посередників», здатних полегшувати встановлення зв'язків між людьми та розширювати соціальні мережі. Дослідження, опубліковане в журналі «Фронтієрс» (Frontiers), демонструє, що домашні тварини можуть сприяти зниженню рівня сімейних конфліктів і покращенню взаємин між членами родини. Також встановлено позитивний вплив тварин і поза межами родинного середовища: вони полегшують взаємодію з сусідами та іншими власниками тварин, формуючи додаткові канали соціальної підтримки (Koyasu et al., 2023) .

У своїй статі Лінда Таллберг, Хосе-Карлос Гарсія-Роселл та Мінні Хаанпяя (2021) також наголошують на існуванні бінарності, яка, в кращому випадку, використовує такі категорії як «людина» та «інші», тоді як в гіршому — «людина» та «речі». Авторки вказують, що в контексті сучасних досліджень взаємодії людей і тварин, важливою є також феміністична перспектива теорії стейкхолдерів, яка розширює уявлення про роль тварин у соціально-економічних процесах.

Лінда Таллберг зі співавторками пропонують розглядати тварин як повноцінних стейкхолдерів, які через відносини труботи з людьми, впливають на організаційні рішення та соціальні взаємодії. Вони вказують, що споживання та використання певних сервісів, часто є спільним для людини та її тварини (Tallberg et al., 2021, с.3). Проте, також зазначають, що наявність тварини часто впливає на ті, сфери покупок, які не є прямо прив'язаними до них, на кшталт, машини, будинку, меблів тощо. На прикладі двох етнографічних досліджень, а саме притулку для тварин і туристичного бізнесу, пов'язаного з хаскі, демонструється, що тварини можуть бути не лише об'єктами людської турботи а й активними учасниками соціально-економічних відносин (Tallberg et al., 2021, с.1).

Загалом взаємодія людей з тваринами є складною системою соціальних, культурних та економічних відносин, які формуються під впливом історичних і владних структур. Теоретичні підходи, такі як концепції антропоцентризму,

антропархії та соціально-дискурсивного конструювання тварин, розкривають те, як людські уявлення про домінування, корисність і власність закріплюються на інституційному рівні. Водночас включення досліджень символічного інтеракціонізму та теорії стейкхолдерів спонукає до переосмислення ролі тварин як активних учасників соціальних відносин, здатних впливати на економічну, емоційну та соціальні сфери. Ці ідеї підкреслюють необхідність перегляду існуючих соціологічних підходів для формування більш етичного та рівноправного підходу до взаємодії між людьми з тваринами, що враховує не лише людські потреби, а й права та інтереси тварин. Отже, в полі фокусу стає важливим не лише явище взаємодії, але й явище допомоги тваринам.

## **1.2 Визначення та вивчення явища допомоги тваринам в соціології**

Тварини відіграють важливу роль у формуванні та розвитку людських взаємодій і соціальних систем, суттєво впливаючи на різні аспекти соціальної поведінки. Вони визначають специфіку нашої взаємодії з іншими індивідами, спрямовують розвиток соціальної діяльності, а також формують частину нашої соціальної реальності, яка багато в чому ґрунтується на спостереженнях і аналізі тваринного світу (Sanders, 2006, с.3). Йдеться про процеси формування мови, створення соціальних норм і правил, споживання ресурсів та вплив на фізичне й психічне здоров'я людини. Крім того, тварини є важливим елементом культури, що визначає етичні уявлення суспільства через вплив на сфери комунікації, ритуалів, мистецтва та наукових досліджень. У такому контексті постає питання, як різні соціальні та культурні норми визначають ставлення до тварин, в особливості, практики допомоги та підтримки.

За Леслі Ірвін (2008), допомога тваринам є комплексним соціокультурним явищем, що поєднує у собі культурні, моральні та інституційні норми. Вона вказує на те, що допомога тваринам не є одиничною дією прояву особистої доброти, а, радше, є соціально сконструйованою практикою, породженою загальноприйнятими суспільними цінностями та нормами (Irvine, 2008, с.1-12).

У своєму дослідженні Клінтон Флін (2001) висуває подібну тезу, стверджуючи, що різниця між допомогою тваринам та жорстоким поведінням з ними є не лише психологічним, а й соціальним явищем, що часто пов'язане з взаємодією людей з іншими людьми. Зокрема, виявлено наявність зв'язку між насильством у сім'ї та насильством над тваринами, що свідчить про те, що жорстокість до тварин є не лише індивідуальною проблемою, а й соціальним явищем, пов'язаним із культурними установками, вихованням і соціальними нормами (Flynn, 2001, с.73-81).

За Кембріджським словником (Cambridge Dictionary) слово допомога (help) означає «робити можливим або легшим для когось зробити щось, виконуючи частину роботи самостійно або надаючи поради, гроші, підтримку тощо» (*Help*, б.д.). Це поняття охоплює широкий спектр дій, спрямованих на покращення умов існування інших істот: людей, тварин та цілих спільнот. Однак допомога тваринам має свою специфіку.

Наприклад, у своїй роботі Девід Ніберт (2002) стверджує, що допомога тваринам, залежить від морального та правового статусу тварин в суспільстві. Моральний статус передбачає певні моральні причини або вимоги щодо того, як з тваринами повинні поводитися, і чому потрібно уникати їхніх страждань. Якщо тварини сприймаються як власність, допомога їм не розглядається як обов'язкова. Проте, якщо суспільство визнає їх суб'єктами з моральною цінністю, допомога тваринам стає очікуваною (Nibert, 2002, с. 4-5). Спираючись на це, Ніберт стверджує, що допомога або захист тварин розкриває ширші соціальні процеси експлуатації, нерівності та моральних норм.

Загалом, значення тварин у житті людини зазнавало постійних трансформацій у контексті історичного розвитку суспільства. Зі зміною соціальних та економічних структур, а також у процесі переходів від одного типу суспільства до іншого, трансформувалося й ставлення людей до тварин (Irvine, 2008, с.57-78). Від сприйняття їх виключно як джерела харчових ресурсів у мисливсько-збиральних суспільствах до процесу одомашнення, інтеграції в правові системи та виникнення суспільних рухів, спрямованих на захист прав

тварин у постіндустріальних суспільствах. У своїй роботі Ірвін використовує цитату Адріана Франкліна: «Люди, можливо, завжди любили тварин, але історія вчить нас, що вони любили їх в дуже різний спосіб, під дією різних історичних часів» (Irvine, 2008, с.32). Ця цитата свідчить про те, що допомога тваринам суттєво змінювалася залежно від історичного періоду. Розглядаючи утримання тварин як спосіб допомоги, зокрема їхній порятунок від жорстоких та безпритульних умов існування, можна відзначити, що для представників еліти, в історичній перспективі, воно слугувало не лише виявом турботи, а й засобом демонстрації соціального статусу (Irvine, 2008, с.13-18). Дорогі породи собак, коней або екзотичні види одомашнених тварин символізували матеріальний добробут і виступали показником привілейованого становища власника. Таким чином, «допомога» тваринам поєднувалася з процесом закріплення соціальної ієрархії, де володіння коштовною породою підкреслювало не лише владу людини над тваринами, а й соціальну нерівність серед самих людей.

У контексті історичних змін у ставленні людей до тварин важливо розглянути ідею альтруїзму Питирима Сорокіна. На його думку, альтруїзм не зводиться до одноразового акту співчуття або благодійності, це масштабніший соціальний процес, що здатен виводити суспільство на новий рівень моральної свідомості. Сорокін описує любов / альтруїзм як «соціально осмислену взаємодію», що залежить від взаємодії людей і водночас змінює їхню поведінку та ставлення одне до одного (Sorokin, 1954, р. 287-308). Сорокін наголошував, що розширення сфери «любові» та «співчуття», коли допомога винятково найближчим чи найзручнішим суб'єктам перетворюється на включення дедалі ширшого кола живих істот, є визначальним фактором морального розвитку. З огляду на це, зростання соціальних ініціатив щодо допомоги тваринам свідчить про зміну моральних норм та посилення відповідальності за добробут живих істот.

Сучасне сприйняття тварин також відрізняється від моделей, що домінували історично. Якщо раніше утримання породистих тварин підкреслювало соціальний статус, то нині поширення набувають випадки, коли

люди з високим соціальним становищем вирішують допомагати безпритульними тваринами. За Сорокіним, таку практику можна розглядати як ознаку морального прогресу суспільства, оскільки допомога починає виходити за межі утилітарних чи статусних мотивів і перетворюється на усвідомлений вибір діяти «заради інших» (Sorokin, 1954, с.287-308). Цей вибір часто підкріплюється появою та розвитком волонтерських організацій, груп зоозахисників, освітніх програм, і відображає зростання відчуття відповідальності людини за долю тих істот, які не можуть подбати про себе самостійно.

Таким чином, допомога тваринам є показником поступового розширення моральних меж суспільства. Спершу вона зосереджувалася лише на найближчому оточенні або на видах, що мали матеріальну цінність, проте, з часом, стала охоплювати й тих тварин, які не мають ринкової чи престижної привабливості. Відповідно до поглядів Сорокіна, подібне «творче» (або «креативне») альтруїстичне мислення свідчить про моральний розвиток суспільства, адже воно спрямовує увагу не на безпосередню вигоду чи соціальний статус людини, а на саму цінність порятунку та підтримки живої істоти (King, 2004, с.91; Sorokin, 1954, с.287-308). Ця трансформація чітко відображає зміни у суспільному сприйнятті. Тварина більше не розглядається як ресурс або символ статусу, а як суб'єкт, щодо якого виникає етична відповідальність.

Прийнятий у 2021 році Закон України про жорстоке поводження з тваринами спрямований на «захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав та укріплення моральності й гуманності суспільства» (*Про захист тварин від жорстокого поводження*, n.d.) є одним з індикаторів соціальних трансформацій та змін у сприйнятті тварин. Водночас, він є лише одним із проявів ширшого історичного процесу трансформації ставлення до тварин у суспільстві, що охоплює зміну культурних уявлень та правових норм щодо взаємодії людини з тваринами.

Допомога тваринам зараз має багато класифікацій та способів. У своїй роботі Ірвін виділяє такі способи: волонтерство та догляд у притулках, адопція,

ветеринарна допомога та просвітництво (Irvine, 2008). Тоді як Ніберт виділяє інші способи, наприклад, соціальні рухи та активізм на захист тварин, законодавчі ініціативи, освіту та зміну суспільного ставлення (Nibert, 2002). Попри відмінність класифікацій, обидва дослідники сходяться на думці, що підтримка тварин є багатогранною соціальною практикою, яка відображає загальні суспільні цінності.

Крім того, задля розширення теорії стейкхолдерів, розглянутої в підрозділі 1.1, і включення до неї тварин, Лінда Таллберг зі співавторками (2021), звертаються до феміністичної етики турботи як до відповідної теоретичної основи. У своїй праці Деніел Енгстер зазначає, що, хоча серед дослідників немає єдиного визначення турботи, більшість погоджується, що вона є допомогою в задоволенні базових потреб, розвитку основних здібностей та уникненні страждання (Engster, 2006, с.521). На цій основі турботу можна розглядати як форму допомоги, що передбачає дії, спрямовані на підтримку іншої істоти — як у фізичному, так і в емоційному вимірі. У межах цієї теорії ми можемо виділити типи взаємин між людьми й тваринами, що дозволяє глибше проаналізувати, як саме формується допомога залежно від характеру взаємодії та цінності, яку люди приписують тваринам (Tallberg et al., 2021, с.3). Характер взаємодії поділяється на конкретний, що передбачає пряму взаємодію людини з твариною, та абстрактний, тобто «об'єктивну» взаємодію. Тоді, як приписана цінність може бути внутрішньою та інструментальною. Саме на цих вимірах базується 4 різних рівня турботи про тварин, а саме: відсутність турботи» (абстрактна взаємодія / інструментальна цінність), «турбота про» (абстрактна взаємодія / внутрішня цінність), «контрактна турбота» (конкретна взаємодія / інструментальна цінність), «турбота заради» (конкретна взаємодія / внутрішня цінність) (Tallberg et al., 2021, с.3).

Ці типи допомоги пов'язані з атрибутами стейкхолдерів, визначеними в моделі Driscoll & Starik (2004): влада, легітимність, терміновість та просторова близькість. Авторки ж статті наголошують на важливості врахування атрибуту афективної виразності, що проявляється через емоції та тілесність. Саме ця

характеристика є ключовою у феміністичному прочитанні теорії стейкхолдерів. Через тілесні та емоційні взаємодії з тваринами (наприклад, у притулках або під час роботи в хаскі-туризмі), люди формують глибокі зв'язки з тваринами, які впливають на їхні дії, прийняття рішень, моральні дилеми та стратегії організацій.

Отже, феміністична етика турботи дозволяє теоретично осмислити допомогу тваринам як морально значущу соціальну практику, яка змінює традиційне розуміння стейкхолдерів і дозволяє включення тварин у організаційну та етичну сферу. Тобто, визнає тварин як суб'єктів, здатних впливати на людей і бути частиною відповідального співжиття людей та тварин. Крім того, розглянута теорія стейкхолдерів, є прикладом того, як теорії допомоги тваринам впливають на розуміння та переосмислення інших вже існуючих антропоцентричних теорій.

Різноманіття підходів до допомоги тваринам особливо помітне у контексті домашніх тварин. За визначенням Американського товариства з жорстокого поводження з тваринами (ASPCA) тварини-компаньйони або домашні тварини (companion pets): це одомашнені чи виведені в домашніх умовах тварини чий фізичні, емоційні, поведінкові та соціальні потреби можуть бути легко задоволені через тісні щоденні стосунки з людьми або як компаньйонів вдома (*Definition of companion animal*, б.д.). Тобто це тварини певних видів, чий базові потреби повноцінно забезпечуються в домашніх умовах. Тварини-компаньйони включають собак, котів, птахів та інших видів, здатних до гармонійного існування у людському середовищі. У своїй роботі Ірвін (2008) наголошує, що тварини-компаньйони займають особливе місце серед інших видів через їхню емоційну значущість для людини. Вони не лише забезпечують взаємодію та підтримку, але й формують соціальні зв'язки, що впливають на добробут як окремих людей, так і суспільства загалом. Тому дослідження саме домашніх тварин є ключовим для розуміння змін у соціальних нормах та моральних цінностях. Це дослідження буде зосереджуватися саме на домашніх тваринах, оскільки вони не лише залежать від людини в питаннях догляду, захисту та

забезпечення базових потреб, а й виступають важливим елементом соціальної взаємодії та культурних норм, що регулюють поведінку суспільства.

Крім того, Енгстер, розглядаючи етику турботи підкреслює, що людина бере на себе моральне зобов'язання допомагати тваринам саме тоді, коли створює їхню залежність, наприклад, приймає до себе у дім (Engster, 2006, р. 527). Це зобов'язання виникає не через сам факт існування тварини, а через дії людини, що перетворюють тварину на залежну, що відбувається у випадку одомашнення тварин. Відмова допомагати у такому випадку є моральною суперечністю, оскільки людина створює потребу, яку визнає важливою, але відмовляється її задовольнити.

Загалом, у цьому дослідженні допомога домашнім тваринам концептуалізується як сукупність практичних дій, спрямованих на покращення життя домашніх тварин, тобто котів, собак та інших одомашнених видів, шляхом надання медичної допомоги, догляду, захисту прав та забезпечення благополуччя через різноманітні ініціативи. Це включає діяльність організацій, волонтерів, власників та інших індивідів, які працюють над задоволенням фізичних і емоційних потреб тварин, а також змінюють культурні та правові норми в суспільстві.

Допомога тваринам виступає індикатором моральних трансформацій, що підкреслює її значення для розуміння сучасних соціальних процесів. Водночас допомога тваринам все більше розглядається як окреме дослідницьке явище, яке потребує власних теоретичних основ. Феміністична етика турботи, інтегрована в теорію стейкхолдерів, дозволяє аналізувати допомогу як соціально та емоційно вмотивовану дію, що має моральну цінність і формує нові стандарти взаємодії людей з тваринами. Окремо варто виділити і підхід Деніела Енгстера, який пропонує власну, філософсько-аргументовану версію етики турботи, що ґрунтується не лише на емоційному зв'язку, а на понятті залежності як джерела морального обов'язку. У цьому підході допомога тваринам постає як морально зумовлена дія у випадках, коли людина своїми діями створює умови залежності тварини від себе. Таким чином, етика турботи в інтерпретації Енгстера не лише

доповнює феміністичні підходи, а й пропонує альтернативну концептуалізацію допомоги, яка акцентує увагу на відповідальності, що виникає через людське втручання у життя тварини. Це узгоджується з підходом Питирима Сорокіна, згідно з яким розширення меж турботи та любові є свідченням морального прогресу суспільства. Відтак допомога тваринам постає не лише як прояв емпатії, а як важлива соціальна практика, що відображає зміни в уявленнях про моральність, відповідальність та взаємозалежність, і потребує подальшого вивчення як показник ціннісних трансформацій у суспільстві.

### **1.3 Способи допомоги домашнім тваринам під час воєн та катастроф**

У мирний час тварини виступають своєрідними «соціальними посередниками», полегшуючи комунікацію між людьми, впливаючи на формування ідентичності та культурних норм, а також розширюючи наші мережі підтримки. Утім, ситуація змінюється за умов криз чи лих, про які писав Питирим Сорокін, зокрема коли йдеться про війну. Згідно з ідеями Сорокіна, катастрофи та соціальні потрясіння впливають на всі аспекти людського життя, від того, як ми мислимо і діємо, до того, як взаємодіємо з іншими та створюємо соціальні норми (Mangone, 2020). Він зазначає, що часи благополуччя змінюються часами лиха, і цей цикл є нескінченним. На його думку, ці лиха мають різний вплив на різних індивідів та різні спільноти, оскільки вони відрізняються один від одного як фізично, так і ментально (Mangone, 2020). Війна є яскравим прикладом такого лиха, що ламає усталений порядок і змінює звичні патерни поведінки.

За Енциклопедією сучасної України: «Війна — це соціально-політичне явище, що являє собою одну з форм розв'язування суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, територіальних, релігійних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами, соціальними групами засобами збройного насильства. Війна є продовженням політики насильницькими засобами і пов'язана зі зміною відносин між суб'єктами

політики» (Війна, б.д.). У мирний час підтримка домашніх тварин виглядає як логічне втілення гуманності й емпатії, однак в умовах війни, коли пріоритети зміщуються на виживання, уявлення про «належне» поводження з тваринами може трансформуватися. Водночас у таких умовах виникають і нові форми взаємодії та солідарності.

Ставлення до тварин як до рівноправних суб'єктів турботи спостерігається й у досвіді волонтерів у різних частинах світу, які діяли в умовах затяжних конфліктів чи гуманітарних криз. Мохаммад Алаа Альджаліль — волонтер із Сирії, який після початку громадянської війни у 2011 році розпочав діяльність із підгодовування покинутих котів (Nuwer, 2015). Він зазначає, що мав можливість емігрувати до Туреччини разом із родиною, проте спільно з дружиною прийняв рішення залишитися та допомагати тим, хто перебував у ще більш скрутному становищі. Альджаліль підкреслює: «Я сприймаю тварин і людей однаково. Всі вони відчують біль і заслуговують на співчуття» (Nuwer, 2015). Підгодовування є ефективним способом допомоги, особливо у часи війни, оскільки дозволяє врятувати значну частину залишених тварин. За даними Всесвітнього товариства захисту тварин (World Animal Protection), більшість колишніх домашніх тварин помирає від голоду, через нездатність самотійно турбуватися про себе (Nuwer, 2015). Хуертас — волонтер, який став свідком Нікарагуанської революції, згодом визнаної громадянською війною між урядом Нікарагуа та збройним повстанням «Контрас». Він зазначає, що значна частка населення, яка змушена була рятуватися втечею, прив'язувала тварин до дерев, сподіваючись незабаром повернутися й забрати їх (Nuwer, 2015). Дізнавшись про такі випадки, Хуертас вирішив пройти шляхом біженців. Він знайшов залишених тварини, багато з яких були мертвими або перебували у критичному стані (Nuwer, 2015). Ця історія ілюструє, що навіть відв'язування тварин може розглядатися як форма допомоги у часи криз.

Як і війни, природні катастрофи також є прикладом лих про які говорить Сорокін. У своїй книзі Аллен та Лінда Андерсон (2006) досліджують реальні історії порятунку тварин після урагану «Катріна» у 2005 році в США,

окреслюючи різноманітні способи допомоги. Наприклад, в одному з розділів книги вони зосереджуються на історіях порятунку та воз'єднання власників зі своїми тваринами (Anderson & Anderson, 2006, с 192-213). За даними центру порятунку та адопції тварин в Лос Анджелісі (LA/SPCA), після урагану «Катріна», з 15 000 врятованих з Луїзіани тварин, лише 3000 були воз'єднані зі своїми родинами (Anderson & Anderson, 2006, с.192). З історій наданих в цьому уривку, можна вирізнити такі способи допомоги як евакуація, прихисток в притулку, адопція тварин, перевірка того, як попередні власники поводитись з твариною, воз'єднання тварин та власників, пошук нової сім'ї та перетримка.

Окрім того, було виділено різні способи евакуації тварин. Хоча в більшості евакуація здійснювалася за допомогою автомобілів та вантажівок, Андерсон також фіксують повітряне транспортування тварин. В одній з таких історій, зазначається про подружжя Т. Бун Пікенс і Мадлен, яке оплатило всі послуги переміщення тварин за допомогою літаків (Anderson & Anderson, 2006, с. 197-198). Це також свідчить про те, що окрім способу допомоги евакуацією, іншим важливим способом є фінансова допомога або благодійна пожертва. З-поміж усіх видів допомоги цей є одним із найпоширеніших, оскільки більшість зоозахисних організацій, насамперед, наголошують на потребі у фінансових ресурсах для забезпечення своєї діяльності.

Онлайн пратформа Петфайндер (Petfinder.com) започаткований у 1995 році став ще одною організацією, яка зробила значний внесок у допомогу тваринам. У відповідь на ураган «Катріна» Петфайндер ввів нову функцію «мережа реагування на надзвичайні ситуації з тваринами» (Animal Emergency Response Network (AERN)), що дозволяла власникам, які загубили тварин, розміщувати дані про них, фотографії та всю потрібну інформацію, за допомогою якої волонтери могли відшукати загублених тварин (Anderson & Anderson, 2006, с. 205-207). Схожі функції були надані компанією ПЕТС 911 (PETS 911), яка пропонувала багатомовну гарячу лінію для консультування з питань адопції тварин із притулків, догляду за ними, волонтерства, а також пошуку загублених

і покинутих тварин, екстреної ветеринарної допомоги та навчання з питань їхнього здоров'я (Anderson & Anderson, 2006, с. 209).

Ситуація в Україні також має схожі та відмінні випадки допомоги тваринам під час криз. З 2014 року, після самопроголошення, так званих, ДНР та ЛНР під впливом і за підтримки Російської Федерації, на території України розпочалася війна, що на сьогоднішній день триває 11 років (*Донбас-2014: Як розгоралася велика війна - BBC News Україна, 2024*). У цей період волонтерські організації та журналісти Радіо Свобода фіксували численні випадки залишення домашніх улюбленців без догляду та належного харчування (Дубова, 2015). Наприклад, Олена Лонюк, одна з волонтерок, що перебувала у зоні АТО, станом на 2015 рік, описує випадки, коли тварин залишали напризволяще, викидали з автомобілів, покидали в хаті тощо. Проте вона також наголошувала на численних прикладах людської солідарності та співчуття. Наприклад, вона вказувала, що деякі жителі залишали написи на стінах будівель із проханням допомогти покинутим тваринам: «Тут живуть Аза, Бублік, Малиш. Погодуйте, заради Христа, люди!» (Дубова, 2015). Волонтерка підкреслює, що людина, яка переживає війну, хоча б частково усвідомлює, що відбувається навколо, тоді як тварини залишаються беззахисними перед руйнівними наслідками конфлікту.

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року масштаби та наслідки конфлікту ще більше загострилися. Українські ЗМІ, як Телевізійна служба новин (ТСН), повідомляли про те, що зоозахисники та волонтери нерідко ризикують власною безпекою задля порятунку покинутих тварин. Крім того, вони також наражають себе на кримінальну відповідальність, коли їм доводиться виламувати двері чи проникати у пошкоджені будинки, щоб забрати тварину (Хмельницька, 2022). Така ситуація також ілюструє феномен «соціальної солідарності» висунутий Дюркгаймом. За Дюркгаймом, солідарність — це об'єднання людей, заради спільної мети чи заради боротьби проти спільного ворога, що, у свою чергу, передбачає утворення стану згуртованості (Jones, 1986). Дюркгайм вказує на те, що у більш просунутих суспільствах панує органічна солідарність, яка

передбачає взаємозалежність складових частин. Тобто індивіди виконують різні завдання, мають різні ролі, проте порядок і сама солідарність суспільства залежить від їх опори один на одного для виконання зазначених завдань (Jones, 1986). Волонтерські організації, утворені під час війни в Україні, є прикладами органічної соціальної солідарності, коли в умовах війни, незнайомі люди, групуються заради єдиної мети (Fedines, 2023, с.337).

Наприклад, організація «ЗооПатруль» була сформована внаслідок початку повномасштабного вторгнення в Україні. У своїй статі для Юкраїнер (Ukrainer) «ЗооПатруль» «Як рятують тварин під час війни» засновник Дмитро Ревнюк вказує, що організація була створена трьома небайдужими людьми, а за рік роботи їх кількість неймовірно збільшилася, що дозволило їм відкрити притулок, мати свою патрульну службу та ветеринарні центри допомоги (Хмельницька, 2022).

Багато організацій з допомоги тваринам як Міжнародний центр «Чотири лапи» (Four Paws International), Всесвітнє товариство захисту тварин (World Animal Protection), Міжнародний фонд захисту тварин (International Fund for Animal Welfare (IFAW)), Юанімакс (Uanimals), ЗооПатруль та інші, стають свідками того, як війни впливають на взаємодію людей із тваринами, та які форми допомоги проявляються у кризових ситуаціях (*Animals suffering during the war in Ukraine - Statement*, 2023; *Assistance-to-animals-cared-for-by-the-military*, 2024; *How IFAW has helped animals and people during the Ukraine crisis*, 2024; *Support ukraine*, n.d). Вони зазначають, що під час евакуації сім'ї нерідко вимушені ухвалювати складне рішення залишити своїх домашніх улюбленців, а уряди часто не надають допомоги в евакуації тварин. Наприклад, під час урагану Катріна, евакуаційні команди відмовлялись брати людей з тваринами, що призвело до того, що близько 250 тисяч тварин були примусово переміщені з територій їх постійного проживання чи померли (Thompson, 2015). Такі обмеження здебільшого пов'язані з логістичними труднощами, відсутністю належних «зелених коридорів» і загостренням кризи через воєнні дії (Horton, 2022). Водночас, попри матеріально-технічні перешкоди, як, обмежені ресурси

та недостатню кількість притулків, на місцевому рівні продовжують діяти ініціативи низових спільнот і громадських організацій. Ці заходи відображають ідею «гуманної адвокації» навіть за умов конфлікту (Mishra, 2023). Незважаючи на офіційні заяви про пріоритетність евакуації саме людей, волонтерські спільноти часто мобілізуються на підтримку покинутих тварин, вважаючи їх істотами, які також потребують допомоги та підтримки в умовах кризи. Такий підхід ілюструє етичний континуум: для багатьох відмова від порятунку тварин-компаньйонів у кризовій ситуації суперечить базовим людським цінностям, навіть за складних умов війни.

Важливо зазначити, що зоохасники та волонтери є не єдиними представниками суспільства, що займаються допомогою тваринам. Відомі часті випадки, коли самі військові починають опікуватися покинутими тваринами на фронті. Як зазначають Юаніمالс (UAnimals): хоча вони постійно займаються евакуацією тварин з прифронтових зон, багато військових не хочуть розлучатися з своїми тваринами, та просять про допомогу з кормом та ліками (*Assistance-to-animals-cared-for-by-the-military*, 2024). Юаніمالс (UAnimals) вказують: «На війні бліндажі стають прихистком для котів і собак, а самі тварини — друзями і підтримкою для воїнів. Це взаємний порятунок людей і тварин, а ми дуже хочемо допомогти врятувати якомога більше життів» (*Assistance-to-animals-cared-for-by-the-military*, 2024). Марсі Сакс у своєму дослідженні ««Вони справді чудові коти»: важливість тварин-компаньйонів для солдатів США під час громадянської війни» ("They are truly marvelous cats": The importance of companion animals to US soldiers during the civil war) розглядає як військові армії Сполучених Штатів згадували, що тварини-компаньйони дозволяють їм зберігати частинку себе, підтримувати свій емоційний стан та виражати емоції, які часто доводиться пригнічувати, щодо людей (Sacks, 2021, с. 224-254). Відповідно, авторка зазначає, що домашні тварини підвищують моральний дух військових, є джерелом прихильності, допомагають уникнути «жахів бою», дають відчуття мети та зв'язують із основними цінностями.

Таким чином, тварини відіграють значну роль у формуванні соціальної взаємодії, моральних норм та культурних практик, залишаючись важливим елементом суспільного життя навіть у кризові періоди. В умовах війни відбувається трансформація суспільних пріоритетів, та практик допомоги, що, свідчить про адаптацію індивідів до нових умов. Крім того, це підкреслює, що взаємодія з тваринами є не лише частиною повсякденних соціальних процесів, а й показником моральних цінностей суспільства в різних історичних і культурних контекстах.

З наведених даних про різноманітні способи допомоги була розроблена спеціальна класифікація цих способів. Оскільки усталеної типології способів допомоги не існує, для пояснення окремих типів використовувались наявні визначення словосполучення «тип допомоги». Наприклад, фінансова чи матеріальна допомога. У випадках, коли такого визначення не існувало, як-от із логістичною допомогою, основу для пояснення становило загальне значення прикметника (наприклад, «логістичний»). Такий підхід дозволяв аналітично окреслити зміст відповідної категорії.

**Таблиця 1.1 Класифікація способів допомоги тваринам**

Критерії класифікації	Типи	Пояснення
За суб'єктом	Групова	Допомога, що здійснюється групами індивідів, об'єднаних спільними переконаннями чи метою, і спрямована на підтримку тварин у кризових умовах ( <i>Group definition &amp; meaning / britannica dictionary</i> , б.д.).
	Індивідуальна	Допомога, що здійснюється окремими особами, з застосуванням власних ресурсів («Індивідуальний - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн», б. д., виз 3; 1)

## Продовження табл.1.1

За тривалістю	Одноразова	Допомога, що має разовий характер і спрямована на вирішення конкретної ситуації або задоволення нагальної потреби («Одноразовий - тлумачення, орфографія», б. д., виз.1).
	Систематична	Допомога, що надається на регулярній або довготривалій основі, передбачає сталість дій або їхню повторюваність. («Систематичний - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн», б. д., виз.3)
За формою	Матеріальна	Допомога, що передбачає передачу чи надання речей як корму, медикаментів, переносок, тощо, в яких є нагальна потреба. Не стосується коштів. ( <i>Material assistance definition / law insider</i> , б. д.).
	Фізична	Особиста участь, яка вимагає фізичної залученості, для порятунку тварин, евакуації, догляді, утриманні, перетримці, відв'язування, тощо ( <i>Physically definition &amp; meaning / britannica dictionary</i> , б. д., виз.2).
	Інформаційна	Допомога, що здійснюється через роботу з інформацією та має на меті інформувати або навчати цільову аудиторію щодо конкретного соціального питання, проблеми чи рішення: поширення інформації про тварин, що потребують допомоги; створення чатів, гарячих ліній для пошуку та допомоги, освітніх програм («Інформаційний — тлумачення   Горох — українські словники», б. д., виз.1.2; 2.2 )

## Продовження табл. 1.1

	Фінансова	Допомога, що передбачає надання коштів комусь задля підтримки: передача коштів на діяльність притулків, ветеринарів, транспортування, благодійна пожертва, тощо («Financial assistance», б. д.).
	Логістична	Допомога, що передбачає організацію та планування задля забезпечення потрібних ресурсів у потрібний час з метою подальшого ефективного виконання роботи. Наприклад: координація перевезень, відкриття тимчасових пунктів, управління волонтерами, возз'єднання з попередніми власниками («Logistical», б. д.).
	Адвокаційна	Цілеспрямована діяльність, що передбачає вплив на осіб або інституції, відповідальні за ухвалення рішень, з метою покращення ситуації тварин шляхом захисту їхніх прав та представлення інтересів у публічному, правовому чи політичному просторі : кампанії за права тварин, петиції, звернення до влади (Амбарцумова та ін., 2021; <i>What are the key differences between communication and advocacy campaigns for social impact?</i> , б. д.)

Теорії антропоцентризму, антропархії та соціально-дискурсивного конструювання тварин пояснюють, як соціальні ієрархії та культурні уявлення формують взаємодію між людьми та тваринами, зокрема через практики допомоги. Вони постають як комплексний соціокультурний феномен, інтегрований у моральні принципи, суспільні норми та законодавство. Допомога

тваринам виникає не як ізольований акт співчуття, а як результат соціальних практик, які формуються під впливом культурних уявлень про етичну відповідальність і гуманізм. Еволюція ставлення до тварин демонструє поступову зміну уявлень про їхню роль у суспільстві: від сприйняття як ресурсу до визнання їх як суб'єктів із власною моральною цінністю. Ідеї Ірвіна, Флінна та Ніберт відображають взаємозв'язок соціальних норм із практикою допомоги тваринам, тоді як концепція альтруїзму Питирима Сорокіна підкреслює зростання моральної відповідальності суспільства за добробут усіх живих істот. У контексті кризових ситуацій, як війна, допомога тваринам стає не лише проявом гуманності, а й формою соціальної згуртованості, що узгоджується з концепцією органічної солідарності Еміля Дюркгайма. Сукупність цих теоретичних засад становить основу для подальшого емпіричного аналізу допомоги тваринам у періоди криз. Вони дають змогу глибше дослідити механізми, що визначають характер взаємодії людей з тваринами. А також виявити, як соціальні, історичні та культурні контексти впливають на практики допомоги у складних умовах.

## **РОЗДІЛ 2. СПОСОБИ ДОПОМОГИ ДОМАШНІМ ТВАРИНАМ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

### **2.1 Методологічні засади дослідження способів допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни**

Дослідження проведене в рамках інтерпретативної парадигми, яка спрямована на визначення, розуміння та пояснення досліджуваних аспектів реальності, зокрема способів надання допомоги домашнім тваринам. Дослідження будувалося на аналізі досвідів осіб, що були причетними до допомоги домашнім тваринам під час війни. Для вивчення способів допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни було застосовано якісні методи дослідження, а саме напівструктуровані глибинні інтерв'ю. Метод напівструктурованих глибинних інтерв'ю дає змогу детально дослідити нюанси знань і переживань окремих осіб (Berg, 2001, с.70). Оскільки це спосіб часто описується як «звичайна розмова з метою» він допомагає отримати детальну інформацію, яка проливає світло на точку зору, досвід, почуття та похідне значення конкретної теми чи проблеми (Ritchie & Lewis, 2003, с. 139).

На відмінну від вибірки випадкового відбору, що застосовується у кількісному дослідженні, вибірка якісних досліджень є цільовою, тобто передбачає залучення індивідів із певними визначеними характеристиками (Ritchie & Lewis, 2003, с.78). Відбір респондентів для глибинних інтерв'ю здійснювався за допомогою комбінації методу «за доступністю», методу «снігової кулі» та методу «максимальної варіації вибірки». Метод «за доступністю» передбачає поступове залучення нових учасників на основі їх доступності для дослідника (Ritchie & Lewis, 2003, с.94) тоді як метод «снігової кулі» передбачає поступове залучення нових учасників на основі рекомендацій від попередніх респондентів. Метод гетерогеної вибірки, який також називають методом максимальної варіації, ґрунтується на навмисному включенні явищ, що максимально відрізняються один від одного (Ritchie & Lewis, 2003, с.78-79).

Ключовим критерієм відбору респондентів стала безпосередня залученість індивідів у різні форми допомоги домашнім тваринам, які постраждали внаслідок воєнних дій, тобто в період з 2014 по 2025 рік. До інтерв'ю також були залучені особи, що розпочали свою діяльність у сфері захисту тварин ще до початку війни, однак після її початку продовжили цю діяльність у контексті надання допомоги постраждалим від воєнних дій тваринам. Задля забезпечення максимальної варіації вибірки, були використанні, такі критерії, як: тип суб'єкта, вік, стать та регіон .

Критерій «тип суб'єкта» передбачає залучення представників різних груп та спільнот, що займаються допомогою тваринам — працівники притулків для тварин, індивідуальні волонтери, представники локальних та міжнародних зоозахисних організацій, індивіди, що займалися евакуацією, адопцією, лікуванням, тощо. Цей критерій дозволяє врахувати специфіку та різноманітність способів, пов'язаних з наявністю чи відсутністю організаційної підтримки, ресурсної бази та ступенем професійності допомоги.

Критерій віку забезпечує можливість охоплення представників різних поколінь: молоді (18-35 років) середнього віку (36–60 років) та старшого покоління (від 61 року). Це важливо, адже соціальні установки, мотивація і поведінка можуть значною мірою відрізнятися в залежності від віку респондентів, а саме від соціокультурних цінностей та сформованих уявлень про мораль і гуманізм.

Тривалість залучення до допомоги домашнім тваринам дає можливість охопити респондентів, що почали свою діяльність до початку війни, після початку війни у 2014 році, чи після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Регіон є важливим критерієм варіації, оскільки географічне розташування респондента може впливати на умови, в яких надається допомога тваринам, зокрема на рівень безпеки, доступ до ресурсів та інфраструктури. Крім того, самі способи допомоги можуть відрізнятися від затребуваності в певному регіоні.

Таблиця 2.1 Характеристики респондентів/ок

Критерії варіації  Номер респондента/ки	Тип суб'єкта	Тривалість залучення до допомоги тваринам	Вік	Регіон
Респондент/ка 0 (пілотне інтерв'ю)	Індивідуальний донор	3 роки	29	Київ
Респондент/ка 1	Волонтер евакуації	3 роки	38	Херсон, Маріуполь
Респондент/ка 2	Волонтер евакуації, голова притулку та зооохисної орагнація	13,5 років	46	Кропивниць- кий
Респондент/ка 3	Власниця притулку	12 років	41	Івано- Франківськ
Респондент/ка 4	Індивідуальний волонтер	8 років	46	Київ Париж
Респондент/ка 5	Власниця собачки, Волонтер притулку	2 роки	21	Київ Тарасівщина
Респондент/ка 6	Власниця котика Волонтер приутлку	2 роки	20	Київ Тарасівщина
Респондент/ка 7	Робітниця притулку	9 років	29	Запоріжжя
Респондент/ка 8	Індивідуальний волонтер	2 роки	33	Суми

## Продовження табл. 2.1

Респондент/ка 9	Зоозахисна організація	8 років	43	Коваль, Буча
-----------------	------------------------	---------	----	--------------

Виходячи з списку представлених респондентів у таблиці 2.1, можна відзначити, що серед респондентів не було представників створеного покоління, а саме 61+, тоді як 6 з 10 респондентів були представниками вікової категорії 36–60, а 4 інших, представниками молоді, віком 18–35 років. Відсутність представників вікової категорії 61+ серед респондентів може свідчити про те, що активна участь у досліджуваній зоозахисній діяльності є більш характерною саме для осіб середньої вікової категорії. Переважання респондентів віком 36–60 років вказує на те, що ця вікова група виконує значну роль у відповідних практиках, ініціативах або спільнотах. Для більшої частини респондентів значну роль відігравали фізичне та емоційне навантаження, а також необхідність оперативного реагування, мобільності та стресостійкості, які можуть бути менш доступними для людей старшого віку. Таким чином, вікова структура респондентів відображає тенденцію розподілу активних ролей у сфері зоозахисної діяльності під час війни. Крім того, за даними таблиці 2.1, помітно, що респонденти поділились на дві групи: 5 індивідів почали свою зоозахисну діяльність багато років тому, тоді як 5 інших долучились вже після початку повномасштабного вторгнення. Це може свідчити про те, що участь у зоозахисті для частини респондентів стала реакцією на нові обставини, зумовлені особистим досвідом війни та усвідомленням гострої потреби у допомозі. Важливо відмітити, що у вибірці респондентів, вдалося представити індивідів не лише з різних регіонів, але й відмітити їх відмінності як суб'єктів.

Гайд (Додаток А) для напівструктурованого глибинного інтерв'ю складався з чотирьох основних блоків запитань, кожен із яких був присвячений ключовим темам дослідження: етапу залучення до допомоги домашнім тваринам, процесу надання цієї допомоги, соціальним аспектам взаємодії у

межах цієї діяльності, а також соціально-демографічним характеристикам респондентів. Вступна частина гайду містила інформацію про дослідника, мету дослідження, принципи конфіденційності, а також права та можливості респондентів. Формулювання питань було розроблено з метою надання учасникам можливості вільно висвітлювати свій досвід, роздумувати над різними його аспектами та описувати виклики, з якими вони стикалися (Berg, 2001, с.70).

Після проведення пілотного інтерв'ю та першого повноцінного інтерв'ю гайд було частково змінено: уточнено формулювання запитань з метою забезпечення їх більшої універсальності та релевантності для різних форм допомоги тваринам. Окрім цього, гайд було доповнено додатковими запитаннями, що стосувалися евакуації тварин та роботи притулків. У процесі збору даних стало зрозуміло, що тема дослідження є сенсативною, тож окремі запитання, залежно від конкретного кейсу, могли бути пропущені чи видозмінені на розсуд дослідниці. Також, після проведення всіх інтерв'ю, стало зрозуміло, що термін «війна» респонденти частіше асоціювали з початком повномасштабного вторгнення в 2022 році, ніж з подіями 2014 року. Тому в подальшому аналізі здійснюється уточнення, чи вказували респонденти 2022 рік, чи 2014.

Задля дотримання етичних стандартів респонденти завчасно отримували інформацію про тему, зміст та мету інтерв'ю. Як уже зазначалося, вступ до гайду містив пояснення щодо забезпечення конфіденційності, аудіозапису розмови та подальшого видалення цих даних після завершення дослідження. Однак, після перших інтерв'ю відповідний пункт було адаптовано, замість обов'язкової конфіденційності запропоновано варіант «за бажанням», оскільки деякі учасники висловлювали готовність та бажання бути публічними та привертати увагу до проблем, з якими стикаються у своїй діяльності. Водночас, з огляду на безпекову ситуацію в країні та потенційні ризики, пов'язані з публічними висловлюваннями, зокрема, можливі загрози життю чи переслідування, було прийнято рішення зберегти анонімність усіх респондентів. Задля цього всі імена були замінені умовними позначками у форматі «Респондент/ка Х» (скорочено —

PX) (Bryman, 2012, с. 137–140). Крім того після завершення інтерв'ювання всі розмови були ретельно транскрибовані (Додаток Б), а аудіозаписи — безповоротно видалені з усіх пристроїв задля збереження конфіденційності.

В загальному було проведено 10 інтерв'ю, включно з пілотним, що були проведені в період з квітня по початок травня 2025 року, а саме з 08.04.2025 по 02.05.2025. Для подальшого аналізу було застосовано стратегію гібридного кодування якісних даних, яка поєднувала дедуктивне кодування, засноване на висновках з теоретичної частини дослідження (таблиця 1.1), та індуктивне кодування, в межах якого коди формувалися безпосередньо в процесі аналізу інтерв'ю. Обробку та кодування даних було здійснено за допомогою програмного забезпечення MAXQDA. Для цього всі інтерв'ю були транскрибовані та приведені у відповідний текстовий формат. У програмі була створена система кодів, де кожна категорія позначалася окремим кольором з метою зручності навігації та візуального впорядкування. Загалом було виділено сумарну кількість в 850 кодів, з яких унікальними кодами є 262, без врахування додаткових кодів, що були сформовані, проте відпали після подальшого аналізу, чи були схрещені з схожим кодом. Таблиця кодування подана в Додатку В. Після проведення аналізу виявлені способи допомоги були типізовані відповідно до визначень наведені у таблиці 1.1 та занесені у таблиці 2.3, 2.4, 2.5 та 2.6.

**Таблиця 2.2** Характеристики інтерв'ю за тривалістю та датою проведення

Номер респондента	Тривалість інтерв'ю	Дата інтерв'ю
Респондент/ка 0	00:25:26	08.04.25
Респондент/ка 1	01:08:16	10.04.25
Респондент/ка 2	00:47:40	10.04.25
Респондент/ка 3	00:50:19	12.04.25
Респондент/ка 4	01:12:35	17.04.25
Респондент/ка 5	00:50:31	17.04.25

*Продовження таблиці 2.2*

Респондент/ка 6	00:41:24	18.04.25
Респондент/ка 7	00:50:08	29.04.25
Респондент/ка 8	00:40:16	01.05.25
Респондент/ка 9	00:40:17	02.05.25

## **2.2 Способи допомоги домашнім тваринам під час російсько - української війни**

За даними CEDOS, війна є важелем впливу, що охоплює всі аспекти нашого життя: емоційний стан, громадську діяльність, побут, соціально-економічне становище, стосунки тощо (*Два роки повномасштабної війни в Україні: Думки, переживання, дії | Cedos, 2024*). Як і на ці сфери, війна впливає також і на методи та способи, які ми використовуємо для досягнення власних цілей, що стосується і способів допомоги домашнім тваринам.

Способи допомоги домашнім тваринам під час війни є комплексним явищем, що ґрунтується на сукупності взаємопов'язаних дій. За даними отриманими в результаті проведення інтерв'ю, можна стверджувати, що незалежно від того як респонденти визначали свій тип діяльності як волонтерів евакуації, притулків тощо, кожен з індивідів, зазначав про цілу сукупність способів допомоги, що супроводжували його діяльність. Це свідчить про те, що у воєнних умовах допомога тваринам не обмежується виконанням однієї конкретної функції, а містить широкий спектр способів допомоги. За результатами якісного аналізу глибинних інтерв'ю було виявлено та типізовано різні способи допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни. Також було розглянуто, як респонденти підмічають зміну характеру своєї діяльності з початком повномасштабного вторгнення. Насамперед, ті респонденти, хто мав досвід зоозахисної діяльності ще до 2022 року, описували трансформації як «повернення до нуля» або «зміну кваліфікації», вказуючи на переорієнтацію з усталених форматів на нові, зумовлені кризою підходи.

Ці висловлювання можна інтерпретувати крізь призму міркувань П. Сорокіна, який розглядав соціальні катастрофи як чинники моральної і структурної зміни звичних форм поведінки (Mangone, 2020). В уявленнях респондентів такі зміни стосувалася не лише обсягів чи інтенсивності допомоги, а й її змісту, логістики та людських зв'язків. Війна, у цьому сенсі, постає як контекст, у межах якого респонденти переосмислюють свої дії, приймають нові ролі та практикують альтернативні, часто адаптивні способи взаємодії з тваринами та допомоги їм.

*«Але з війною, коли люди покинули своїх тварин і багата кількість з них не стерилізована, ця вся робота останніх 10 років, вона до нуля, дійшла, бо дуже багато нових тварин» (P4);*

*«Ми співпрацювали з нашими міськими комунальними підприємствами, але почалася війна, трішки це все зупинилося. Звісно, ту роботу, яку ми виконували протягом кількох років у регулюванні чисельності, воно все зійшло нанівець, тому що було багато переселенців, багато людей покинули свої домівки і, звісно, тварини знову опинилися на вулиці» (P2);*

Респондентки (P2) та (P4), зазначали, що з початком повномасштабного вторгнення їхня діяльність у регулюванні чисельності тварин у своїх населених пунктах повернулася до початкового етапу через збільшення кількості тварин, що потрапили до них з окупованих територій чи території близьких до бойових дій. Це було спричиненою різкою хвилею міграції людей, що виїхали в інші регіони чи країни, та покинули своїх тварин. Інші зміни, що були пов'язані з діяльністю волонтерів після початку повномасштабного вторгнення, полягали у переорієнтації притулків на більш нагальні потреби, що у контексті допомоги тваринам, означало перехід від допомоги тваринам, що знаходилися у безпечних регіонах, до тих хто потрапляв в руки зоозахисників із зони бойових дій.

*«Саме притулок трохи змінив свою кваліфікацію і в більшості допомагає, саме тваринкам, які постраждали від війни. Зараз притулок намагається рятувати в більшості тварин з зон бойових дій. Від військових ми приймаємо*

*тварин, яких вивезли з нулів, тобто саме таких собачок, розірваних від снарядів» (P7).*

Наслідком такої переорієнтації стала поява критики з боку місцевого населення. Респондентки (P2) та (P4) згадували випадки, коли зоозахисників засуджували за допомогу «не своїм» тваринам, тобто не з їх населеного пункту. Також зоозахисниця вказувала, що багато критики виникло саме після захоплення Курської області, коли зоозахисників засуджували за допомогу «російським» тваринам:

*«Потім, коли почався піар, почалася ця агресія: «Ви бальні на голову російських котів рятуєте. Вам що, наших не вистачає?»» (P4).*

Значену реакцію людей, у формі критики, можна розглядати крізь призму феміністичної етики турботи, яка підкреслює, що моральні рішення часто залежать від просторової близькості контексту, особистих зв'язків та соціальної близькості (Tallberg et al., 2021, с.3). Сукупність зазначених чинників, з врахуванням чинника афективної виразності, впливає на вибір людей у тому кому вони хочуть допомогти. Такі випадки є прикладами прояву фаворитизму, що спирається на антропоцентричні та ексклюзивні бінарності, де поділ відбувається на тих хто є цінним, і гідним допомоги, та інших — не гідних. (Tallberg et al., 2021, с.7). В таких випадках турбота втрачає універсальний характер і стає вибірковою — легітимною лише тоді, коли спрямована на «своїх».

З огляду на значені зміни під час війни увага дослідження була зосереджена на таких темах: ефективні та інноваційні способи допомоги домашнім тваринам у воєнний час, різновиди способів допомоги та процеси їх реалізації. Додатково, у контексті різних способів допомоги, також були розглянуті теми проблем, мотивації індивідів і ставлення суспільства до допомоги домашнім тваринам. Наприклад, які проблеми та мотивації супроводжують евакуацію тварин, як відбувається цей процес, та як до цього ставиться українське суспільство. Завдяки різноманітному складу респондентів було можливо розглянути детально способи допомоги, на які респонденти

звертали особливу увагу: евакуацію, різні форми якої були зазначені всіма респондентами, робота притулку, яка охоплює різноманітну кількість способів допомоги, а також такий спосіб як стерилізація. Крім того, було виділено відповідні способи допомоги за тривалістю, а саме систематичну та одноразову, а також за суб'єктом — групову та індивідуальну.

Найбільш помітною формою допомоги в умовах війни стала евакуація. Респонденти називали її одночасно фізичним, ефективним і в ряді випадків — інноваційним способом дій у ситуаціях критичної небезпеки. Вона охоплює не лише вивезення тварин із зон бойових дій, а й пошук покинутих, хворих або поранених тварин, координацію з водіями, притулками та військовими.

*«По-моєму, єдиний спосіб був максимально забрати тварин з тих точок, де було найгарячіше. Іншого способу придумати, реально, не було коли» (P3);*  
*«Мені здається, тут важливо зрозуміти, ... критичність. Тобто, якщо ми говоримо про активні бойові дії на певній території, то це, швидше, евакуація, вивезення тварин, або організовано саме притулками, або ж з допомогою волонтерів, пошук тварин, які були залишені власниками, ....» (P0).*

Отже, евакуація сприймається як першочерговий спосіб дій у критичних ситуаціях, коли бракує часу та ресурсів для пошуку альтернативних рішень. Окрім звичних форм, евакуація тварин у воєнний час набула нових вимірів. Зокрема, респонденти розповідали про евакуацію з Херсона після знищення росіянами Каховської ГЕС. У цьому випадку переміщення здійснювалося не на традиційному транспорті, автомобілях або бусах, а за допомогою човнів. Деякі волонтери мали змогу самостійно придбати човен, інші — орендували його на місці.

*«О, ну, допустимо, ну, Херсон. Це найнестандартніше в моїй евакуації. Це найнестандартніше точно було. І ми з Валерієм, у мене був напарник, на лодке - Валера» (P1).*

Окремі респонденти (P1, P8) також зазначали, що збирали спеціалізовані команди, до складу яких входили військові та лікарі, аби забезпечити можливість оперативної допомоги як тваринам, так і людям під час евакуації. Такі команди

є прикладом органічної солідарності за Дюркгаймом розглянутої у розділі 1. У контексті війни допомога тваринам стає основою для формування соціальних мереж підтримки, де люди об'єднуються з метою забезпечення благополуччя тварин у складних умовах. Цей процес є яскравим прикладом того, як під час війни, коли пріоритети змінюються, люди, що першопочатково мають різні ролі, все ж, зберігають здатність діяти разом, заради спільної мети (Jones, 1986).

Особливості евакуації в Херсоні полягали не лише в зміні типу транспорту, замість традиційних автомобілів волонтери були змушені використовувати човни через затоплення міста, але й у надзвичайно складних і небезпечних обставинах, з якими їм доводилося стикатися. Евакуація відбувалася у нестабільних умовах: зруйнована інфраструктура, відсутність неушкодженого суходолу, висока загроза обстрілів, а також забруднене довкілля, що ускладнювало доступ до тварин.

Один із респондентів (P1) розповів про випадок, коли довелося рятувати собаку, яка залишилася на даху розбомбленої промислової будівлі. Через серйозні руйнування та прориви резервуарів із паливом і мастилами, вся територія навколо була залита нафтопродуктами, які покривали як поверхні, так і самих тварин. У таких умовах навіть фізичний контакт із твариною був складним і небезпечним. Респондент зазначив:

*«Ми ближче-ближче на цей плач підходимо. Тут дивлюся, на криші собака сидить. Чорна така. В уголок забивається. Я до неї, вона від мене, я до неї, вона від мене. Я босоніж по цьому металу, там диркі, от, прильота, коротше, острій метал... Я починаю її брати, і не можу, ... вона в маслі, я її беру, вона у мене вискальзує просто, настільки мазутом пропиталась. Тому що всюди заводи, вездє порти, всі от ці, от, храніліща мазута піднялись, представь, вездє масло» (P1).*

Цей же респондент зазначав, що під час евакуації тварин із Херсона йому доводилося витягувати тварин із колючого дроту, знімати з дерев, пірнати за ними та навіть фізично боротися з ними, аби затягнути в човен. Ці випадки свідчать не лише про надзвичайну складність умов, у яких працювали волонтери,

але й про їхню високу здатність до адаптації в небезпечному середовищі. Волонтерам доводилося діяти в умовах відсутності захисного спорядження, часто покладаючись лише на власну, витривалість та швидкість реагування. Такі дії ілюструють трансформацію звичних способів допомоги тваринам і появу нових практик, що формувалися безпосередньо на основі польового досвіду.

Наведені приклади мають особливе значення для аналізу, оскільки демонструють, як війна може перетворювати навіть базову зоозахисну допомогу на діяльність, пов'язану з постійною загрозою життю. Як підкреслив респондент, кожна хвилина в зоні евакуації означала зростання ризику. Зокрема, одразу після того, як він витягнув собаку з даху зруйнованої фабрики, у бік волонтерів прилетів дрон, що свідчить про безпосередню небезпеку навіть у момент виконання гуманітарної місії:

*«Я все-таки Сіму піймав, саджу в лодку, і тут підлітає до нас дрон. Я говорю: «Валєра, смотри, дрон по нашу душу» ... і от так метрах може там 150 один, і вторий. Всього два було. Більше не стріляли» (P1).*

Загалом «небезпека життю» була виділена як одна з основних проблем серед усіх способів допомоги, особливо серед індивідів, що займаються евакуацією. Як зазначають респонденти (P1, P9), це значною мірою є наслідком відсутності державної евакуаційної служби, яка б могла значно спростити процес евакуації як тварин, так і людей. Ще однією поширеною проблемою стала непрактичність захисного спорядження. За словами респондентки (P2), бронежилети, каски та інше обладнання, хоч і забезпечують фізичний захист, часто виявлялися занадто важкими та обмежували рухливість, що при порятунку тварин має велике значення. У ситуаціях, де швидкість і маневреність є критично важливими, волонтери нерідко свідомо відмовлялися від захисного спорядження, що, у свою чергу, ще більше підвищувало ризики їхньої діяльності.

*«На початку, ми з собою і брали, і це потрібно робити, бронежилети і каски, але в них незручно. Настільки незручно бігати, бо взимку, надягається на куртку, тобто ти не можеш поворушитися. Влітку в ньому спекотно, і ти скований, тобто не можеш швидко бігти, наприклад, від будинку до будинку...*

*нас сварили за це, але ми нехтували своєю безпекою трішки, щоб просто було швидше. Тому це все обладдя лежало у нас в машині, так, а ми без цього всього просто швидко-швидко бігали будинками по дворах, забирали» (P2).*

Крім того, під час евакуації респонденти майже щоразу стикалися з необхідністю витягувати тварин із будинків, підвалів, криниць, будок, а також відв'язувати їх від ланцюгів (P9, P8, P4, P2, P1). Вони зазначали, що домашніх тварин часто не просто залишали напризволяще, а фактично позбавляли можливості вижити: тварин замикали у приміщеннях або залишали прив'язаними, де вони повільно й болісно вмирали від голоду та спраги. Звичайно часто такі ситуації були пов'язані з нехтуванням господарів тваринами, проте, окрім того, волонтери наголошували, що така ситуація могла бути частково і наслідком ширших соціальних проблем. Багато людей, які змушені тікати з небезпечних територій, не можуть взяти тварин із собою через обмеження з боку орендодавців. Деякі власники житла або забороняють заселення з тваринами, або суттєво підвищують орендну плату, що ставить людей перед жорстким вибором і часто призводить до вимушеного залишення улюбленців.

*«Я розумію всяке, може не можете забрати, можливо велика собака, як алабай, дуже агресивна, бо жила постійно в вольєрі. Але, коли ти їдеши, випусти її хоч, щоб вона сама щось там шукала, може вона знайде їжу. Це не те що я глумлюсь, може труп десь буде якийсь, вона поїсть. Йому без різниці, як його похоронять, а собака хоч собі збереже життя» (P1);*  
*«.... бо дуже багато виїхали і залишили в квартирах, в хатах з зачиненими тварин, які помирили, просто помирили дуже жорсткою смертю, без їжі» (P4).*

Значна проблема також полягає в тому, що в населених пунктах сільського типу, велика частка людей вбачає в тваринах лише інструментальну цінність. За теорію феміністичної етики турботу такою формою взаємодії є «контрактна турбота», коли люди мають конкретну взаємодію з тваринами, але сприймають їх лише як інструменти (Tallberg et al., 2021, с.8-10). У таких випадках тварина

розглядається не як суб'єкт турботи, а як засіб для досягнення певної мети, що унеможлиблює етичне ставлення, засноване на визнанні її вразливості. Наприклад, одна з респонденток (P8) зазначала, що стикнулася з жителькою села, що залишила свою тварину прив'язаною, аргументуючи це тим, що собака мала залишитися в дворі і стерегти гусок, за її відсутності.

*«Ну, більшість, це ж села. Більшість прив'язаних, це 80% прив'язаних тварин. Саме жахливе в цьому випадку те, що люди виїжджають і не відв'язують їх, тобто не відпускають навіть. Тварина приречена просто на голодну смерть, без води, без їжі, так як вона просто не може її собі навіть добути» (P2).*

Одним з інноваційних способів, який був розроблений, як вирішення проблеми «прив'язаних» тварин, принаймні на безпечних територіях, де домашніх тварини також часто залишалися покинутими, було підгодовування, але модифіковане. Волонтери вирізали пройоми у дверях квартир чи будинків, через який вони годували тварин. Такі інноваційні підходи до проблем, є прикладом креативного мислення, що також пов'язує такі способи допомоги тваринам з креативним альтруїзмом Сорокіна. За його теорією, творча енергія спрямована на альтруїстичні цілі, здатна стати потужною силою змін (Lee, 2024). В цьому випадку ми бачимо як креативний альтруїзм сприяє порятунку тварин.

*«І вони могли на початку війни зробити невеликий отвір, наприклад, біля дверей, виманити без влому, просто витащити чи погодувати.... Я скажу, що масове з'явилося під час війни.....що багато таких моментів, коли люди, сусіди глазок, вибивали чи питали команди спасіння, як це робити. І багато людей, хто рятували, навіть вони просовували в цей отвір от дзвінка їжу, рятували тварин, вигодовували, допоки там хазяїва не змогли передати ключі чи повернутися, бо паніка була, така» (P4);*

На початку повномасштабного вторгнення люди евакуювалися без своїх домашніх тварин, вважаючи, що ситуація є тимчасовою й не потребує окремих дій щодо порятунку тварин. З часом, усвідомивши тривалість воєнного стану, власники почали покладатися на сусідів, які, залишаючись у місті, могли

доглядати або підгодовувати покинутих тварин, сам через отвори до квартир. Як зазначає одна з респонденток (P9), саме підгодовування стало основною формою допомоги тваринам у місті Буча на початку війни. Водночас у низці випадків виникала проблема повного зникнення господарів — деякі респонденти (P3, P8) пов'язували це з мобілізацією чоловіків або їхньою участю в бойових діях, що унеможливило будь-який контакт..

*«Або ж, якщо власника неможливо було знайти, і він не входив на зв'язок, вони намагалися просувати через дверний замок невеличкі трубочки, через які передавали корм і воду» (P0).*

Проте, звичайно, такий спосіб діяв не завжди, і іноді індивіди вказували, що їм доводиться виламувати двері і заходити в будинки «незаконним чином». Що також супроводжувалося скаргами від сусідів, звинуваченням в крадіжках, та іншим.

*«І були люди, які кажуть: «Ні, в нас весь будинок розвалиться після цього», тобто було дуже важко і продовжує бути з війною дуже важко, тому що просто нерозуміння людей» (P4).*

Як зазначали деякі респонденти, у випадках, коли доступ до тварини був неможливий без проникнення до житла, вони вдавалися до додаткових заходів безпеки. Зокрема, використовували відеокамери (P8), щоб задокументувати свої дії, або просили сусідів (P2), які залишалися на території, стежити за процесом аби підтвердити, що волонтери нічого не викрадають і діють виключно з метою порятунку тварин. Варто також підкреслити, що саме сусіди часто виступали як ключове джерело інформації про покинутих тварин. Попри те, що нерідко самі власники телефонували з проханням допомогти їхнім улюбленцям, багато випадків починалися саме з повідомлень від сусідів: вони не лише дзвонили, а й підходили до евакуаційних груп на місці й вказували, де саме перебуває тварина.

*«....коли хати, наприклад, зачинені були, і ми з сусідами приходили, щоб вони бачили, що ми нічого не беремо. Ну, вони самі нас, в принципі, туди приводили.... Я кажу: «Ви свідки того, що ми ось зайшли, тварину забрали і*

*вийшли, все». Ну, а зазвичай, взагалі, в ці хати заходять хлопці, живуть тож, там вже таке» (P2).*

На більш безпечних територіях ситуація була суттєво іншою, за словами волонтерів, саме сусіди та власники будинків нерідко ставали тими, з ким доводилося боротися за життя тварин. Одна з респонденток (P4) розповіла, що неодноразово стикалася з представниками ОСББ, які не лише не дозволяли надати допомогу тваринам, а й самі були причетними до жорстокого поводження. Вона згадувала випадки, коли тварин навмисно замурували у підвалах житлових будинків, залишаючи їх помирати без їжі, води та світла. Як самостійна волонтерка, вона змушена була викликати Команду порятнку тварин в місті Києві (КАРГ) (Kyiv Animal Rescue Group (KARG)) для вирішення таких ситуацій. Однак навіть у випадках, коли представникам КАРГ вдавалося врятувати тварину, на них скаржилися в поліцію, звинувачуючи у псуванні майна або незаконному проникненні. Респондентка також зазначала, що в деяких випадках представники ОСББ вдавалися до фізичної агресії — здійснювали напади, перешкоджаючи її діяльності та намагаючись зупинити порятунок тварин. Такі приклади також пов'язуються з ідеями антропархії Кадворт (2011) та антропоцентризму Чайлз та Мендворт (2023), в яких людське життя та протреби ставляться вище за інших істот та затверджується інституційно.

*«І коли ми викликали КАРГ.... вони там ризикують життям кожного разу, коли рятують тварин і вони там одну сіточку перерізали, щоб дістати цю тварину і там на них почалося...Просто немає страху в людей за законом, вони повинні були опинитися за ґратами, бо ми врятували кішку, яка два тижні була замурована без їжі, без води...якщо б вони її в цей момент не витягнули, це вже смерть. І скільки замурують так, що і з кошенятами, і вони там сидять. Волонтери потім крізь ці сітки годують, але вони можуть сидіти там 2-3 роки безвилазно, доки не помруть в темряві» (P4).*

Інституційним підтвердженням антропархії є неефективність Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», який діє в Україні з 2021. Саме впровадження суворіших покарань і законів, які будуть діяти, було

іншим прикладом ефективного способу допомоги, про які зазначили респонденти. Крім того, одна респондентка (P8) також згадала, що хоча механізми правового впливу зараз не є дієвими, вона продовжує складати протоколи на деяких людей, що замурували тварин в клітках чи будинках.

*«Ну, я думаю, що перш за все, щоб закони, які вже є, почали діяти, бо все ж залежить від суспільного. Якщо суспільство зрозуміє, наприклад, зараз спробуй порубати дерево в Києві, там 200 людей вибіжуть і почне кричати... всі побіжать нападати, бо вони знають, що треба захищати дерева» (P4);*

*«Ну, я вважаю, що це умисне вбивство тварини, і ці люди, які роблять такі дії, вони мають нести відповідальність згідно чинного законодавства.*

*На них треба писати заяву до органів поліції.... Але я розумію, що прогалина у праві дуже велика в Україні, і ніхто не буде саджати у тюрму» (P8).*

Варто звернути увагу на відмінності у ставленні до допомоги тваринам, що простежуються між регіонами, наближеними до лінії фронту, та відносно безпечнішими районами. Респонденти не лише фіксували різне сприйняття їхньої діяльності з боку місцевого населення, але й демонстрували це через відмінності у формах залучення. Зокрема, особи з центральних або західних областей України рідко брали участь у прямій чи регулярній евакуації тварин. Їхня роль полягала переважно у прийомі й подальшому влаштуванні тварин, яких транспортували з небезпечних регіонів. Натомість волонтери, які діяли поблизу зон бойових дій, частіше безпосередньо займалися евакуацією або поєднували її з іншими способами допомоги. Це перегукується з теорією соціального простору Бурдь'є за якою агенти, що перебувають у схожих умовах різних сфер життя, мають схожі інтереси, та можуть виробляти подібні практики один до одного (Дідик, 2017, с.33). Хоча соціальний простір в теорії Бурдь'є виступає як абстрактний простір, в цьому прикладі він перетинається з реальним простором. Ми бачимо, що індивіди, які знаходяться в одному соціальному просторі, а саме залучені до діяльності із захисту тварин, також розмежовуються

реальним, відстанню до фронту, що може вказувати на закономірності вироблення ними схожих практик в залежності від їх регіонального розташування.

*«Плюс на заході ситуація зовсім відрізняється, скажімо, ніж на сході. Люди там війни не сильно відчувають. Відчувають лише ті у кого, хтось воєю, або хто дійсно цим переймається, але чим далі, тим менше, на жаль» (P9).*

Окремим проявом еволюції евакуаційної діяльності стали масштабні операції з переміщення цілих притулків, що вимагали координації великої кількості людей і ресурсів (P5). У тих випадках, коли фізичне вилучення всіх тварин було неможливим, волонтери застосовували альтернативні стратегії допомоги. Вони облаштовували годівниці або розсипали корм на територіях, які підлягали евакуації, аби забезпечити базове виживання покинутих тварин.

Другим важливим способом допомоги домашнім тваринам, про який повідомляли респонденти, була діяльність притулків. З початком повномасштабного вторгнення притулки стикнулись з трьома основними викликами: нестачею простору, браком людських ресурсів та обмеженістю фінансової й матеріальної підтримки. Значне зростання кількості покинутих тварин було зумовлене як бойовими діями, так і масовим виїздом населення з країни. За словами однієї з працівниць притулку, тварини надходили до них і раніше — з 2014 року, однак масштаби після 2022 року були незрівнянно більшими.

*«Єдине, що з чого ми були залучені до 2014., це те, що нам з донецького напрямку нам також привозили тваринок, але не в такій великій кількості, як зараз. [Запитання про те чи збільшилась кількість тварин з лютого 22 року]*

*Після початку так. Взагалі притулок ще до початку вторгнення був загалом створенийдесь приблизно на 200 собак. Зараз у притулку 520 тварин» (P7).*

Працівники притулків зазначили багато різних способів допомоги тваринам, від базового догляду (прибирання вольєрів, годування) до лікування та стерилізації. В умовах нових викликів, спровокованих війною, притулки були

змушені адаптуватися та розробити нові підходи до забезпечення тварин необхідним. Щоб подолати фінансові труднощі, вони активно використовували соціальні мережі для поширення інформації про потребу в донатах. Також респонденти розповіли про укладання домовленостей з ветеринарними клініками, відповідно до яких тварини з притулків отримували медичну допомогу за зниженою ціною (P3). Окремо була виділена практика патронажу, яка передбачає, що людина оформлює грошову підписку на конкретну тварину. В обмін на це вона регулярно отримує фотографії та відео про життя тварини (P0,P5,P6). Схожою є форма опіки на відстані, яка також передбачає матеріальну підтримку тварини, однак з наміром у майбутньому забрати тварину додому, щойно з'явиться така можливість (P7). Для вирішення проблеми нестачі персоналу притулки залучають волонтерів, зокрема для вигулу тварин, прибирання вольєрів або їх облаштування. У випадках, коли необхідно збудувати нові приміщення, волонтерів організовують у групи під керівництвом координаторів, які спрямовують їхню діяльність (P5, P6). Знову ж таки утворення горизонтальних мереж підтримки між притулками, волонтерами, та власниками тварин свідчить про прояв органічної солідарності у контексті Дюркгайма: взаємозалежність функцій у системі колективної допомоги (Jones, 1986).

*«А коли я приїхала до притулку «Дай Лапу Друже» мало того, що мені відразу показали собак, мені просто зробили екскурсію по вольєрах, мені дозволили з ними погратися. Також я спитала, чим я можу допомогти вам саме зараз. Мені сказали, що я можу допомогти з прибиранням вольєрів, і я прибрала, якщо я не помиляюсь, шість або сім вольєрів у перший день» (P7).*

Хоча способів подолання проблеми обмеженого простору наразі небагато, деякі керівники притулків намагаються домовитися з компаніями щодо закупівлі додаткових вольєрів або залучають волонтерів до їхнього будівництва, якщо територія притулку дозволяє це зробити. Різні респонденти вказували різні компанії, що долучилися до допомоги притулкам у цій справі, вони включали

українські приватні компанії, благодійні організації, спільноти волонтерів та міжнародні компанії чи окремих індивідів.

*«За пів року, 22-го року, ми змогли ще добудувати вольєри, тому що було багато небайдужих, які хотіли максимально допомогти і все втиралось в кількість вольєрів» (P3).*

Одним з ключових елементів у зборі донатів, створенні фаундрейзингових компаній або іншої фінансової допомоги є перевірка інформації щодо отримувача коштів. Респонденти (P0,P6), які займалися благодійними пожертвами, зазвичай використовують близькі зв'язки для перевірки надійності отримувача. У той час, як респонденти (P8,P7), що організовували збори, зосереджуються на забезпеченні прозорості витрат, оскільки, як зазначали респонденти, довіра до надійності отримувача є одним із найважливіших факторів у процесі збору коштів. Крім того, через виснаження людей внаслідок довготривалої війни, організатори зборів змушені знаходити нові підходи, для заохочення індивідів фінансово підтримувати притулки та інших самостійних волонтерів. Наприклад, були вказані такі способи як благодійні вечори, створення мерчу, а також двоє респондентів (P5,P6) підмітили, що просили своїх знайомих донатити як подарунок на день народження.

Іншим способом, який допомагав притулкам покращувати ситуацію з тваринами, було їх прилаштування на тимчасову перетримку або повноцінну адопцію. Хоча цей спосіб допомоги існував і до початку війни, раніше він не набував таких масштабів. Якщо говорити про тимчасову перетримку, то її можна вважати модифікацією адопції, оскільки через труднощі з житлом і збільшення кількості тварин не всі люди впевнені, що зможуть постійно утримувати тварину. Одна з респонденток (P5) зазначила, що короткостроковість утримання, а саме обмежений час перебування тварини у її домі, стала мотивацією для того, щоб взяти її. Це дозволяло їй уникнути відповідальності за постійну зміну рутини, оскільки вона була не впевнена, чи зможе повністю адаптувати своє життя під потреби собаки.

Адопція тварин набула нових ознак, особливо у контексті місць, куди вони потрапляли після початку повномасштабного вторгнення. Зі збільшенням кількості покинутих тварин через еміграцію та небезпечну ситуацію в Україні, популярною стала адопція тварин з України закордоном. Цей процес включає кілька етапів, починаючи з оформлення потрібних документів на тварину, перевезення тварин через кордон, що наразі ускладнено через посилені прикордонні обмеження та закінчуючи перевіркою стану тварини у новому місці.

*«Ми також передавали закордон. Але також якщо везли за кордон одну тварину, то особисто в руки передавали. Якщо приїжджала організація, в якій ми впевнені, і ми бачили фото звіти, то ми також передавали їм з подальшим прилаштуванням» (P3).*

На самому початку війни перетин кордону був можливий без документів для тварин, і саме тоді багато людей забирали своїх улюбленців з собою. Одна з респонденток (P4) зазначила, що деякі компанії залишали переноски для тварин на кордоні, аби забезпечити безпечний перетин і дати людям змогу спокійно переїхати разом із тваринами.

Таке прилаштування тварин за кордоном або в безпечніші регіони, подалі від бойових дій, також має на меті покращення їх психологічного стану, оскільки багато тварин зазнали серйозних травм через втрату господарів, вибухи та інші катастрофічні події. Такі тварини можуть страждати від посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або ставати агресивними через пережиті події. Респонденти (P2,P3,P6,P7) зазначають, що ці тварини часто бувають налякані, через що активують захисні рефлексії. Тому притулки ретельно підбирають тварин до нових господарів, оскільки розуміють, що деякі люди здатні справлятися з тваринами, які пережили травми, тоді як інші можуть не впоратися. Таким чином, можна зазначити, що з часом люди стали більше звертати увагу на психологічний стан тварин і їхні потреби в адаптації до нового середовища.

*«Агресивні тварини, зазвичай, із-за того, що вони налякані. Тобто, мало того, що їх покинули, вони опинилися на самоті, а потім ще почалися ці вибухи, а потім приїжджають якісь незнайомі люди і починають за ними ганятися, намагаються їх взяти в руки. Деякі нормально реагують, привітно, а деякі тварини дуже налякані (P2)»*

Багато респондентів (P3,P4,P7) наголошували на важливості навчання правильного поводженню з тваринами ще змалку. Одна з респонденток (P4) зазначала, що навіть діти з нормальних сімей можуть почати агресивно поводитись з твариною, якщо та починає захищатися. Зокрема, коли тварина виявляє агресію, дитина може почати її бити. Тому неодноразово піднімалося питання про створення шкільних програм, спрямованих на гуманне ставлення до тварин. Деякі респонденти (P7;P3) також згадували виїзди шкіл на території притулків для знайомства дітей з тваринами, однак цього, на жаль, часто недостатньо для формування правильного ставлення та розуміння поведінки тварин.

Респонденти (P0,P4,P5,P6,P7,P9) відзначали, що значну роль у допомозі відіграють інформаційні способи підтримки, які стали особливо впливовими завдяки розвитку соціальних мереж та платформ. Багато з них згадували створення сайтів та сторінок у соціальних мережах як інструмент для пошуку однодумців. Люди, які не можуть або не наважуються допомогти безпосередньо, часто підтримують волонтерів через їхні соціальні мережі. Завдяки доступу до сторінок респондентів було помічено, що у них зазвичай є від 5 тисяч підписників і більше, що дає можливість продовжувати їх діяльність. На цих сторінках волонтери публікують відкриті збори, інформують про потреби, поширюють важливу інформацію та надають можливість іншим користувачам поширювати ці пости через функцію репосту або відміток в інших публікаціях.

*«Тобто, в принципі, я слідувала за самими організаціями, які займаються притулками, допомагають воїнам. І вони також свого боку шерили якусь інформацію, можливо, про менші притулки чи про волонтерів, які допомагали*

*на окупованих територіях або територіях, які зазнали найбільшого впливу» (P0);*

*«Я поширюю, наприклад, в соцмережах дописи деякі, якщо я бачу щось актуальне. Або публікую сама фотографії, де я в притулку, або собак, і вказую, «Сміливих відновлювати», або сам притулок» (P6).*

Останньою, третьою формою допомоги, яка найчастіше згадувалася як ефективна, і іноді навіть визначалася як єдина, здатна сприяти вирішенню ситуації в країні, є стерилізація. З огляду на значні труднощі, пов'язані з перевантаженням притулків, стерилізація постає як гуманний і практичний механізм регулювання чисельності тварин. Багато притулків організують безкоштовну стерилізацію для всіх тварин, яких вони приймають, часто співпрацюючи з ветеринарними клініками через укладені договори. Таке партнерство дозволяє не лише надавати ветеринарну допомогу, але й ефективно здійснювати стерилізацію тварин, сприяючи зменшенню їх кількості.

*«Стерилізація та кастрація, евакуйованих, безхатніх тварин – це на першому місці» (P8).*

Наприкінці аналізу доцільно зосередитися як на людях, які беруть активну участь у зоозахисній діяльності під час російсько-української війни, так і на ширшому колі осіб. Зокрема на представниках місцевих громад, сусідах та волонтерах, чие ставлення, дії або бездіяльність безпосередньо впливають на сприйняття й умови цієї діяльності. Респонденти неодноразово згадували про різне ставлення суспільства до їх роботи та до домашніх тварин в загальному. Як уже зазначалося в аналізі, зоозахисники часто стикаються з критикою за своїх дії. Крім вже згаданих вище форм критики, деякі респонденти (P3,P4,P5,P9) також вказували на поширену фразу «Чому тваринам, а не дітям?». Наведена фраза відповідає критиці пов'язаною з незодовленням людей тим, що зоозахисники допомагають тваринам а не людям, особливо дітям. Така установка також є прикладом антропоцентричної ідеології, що відображає світогляд у якому лише допомога людині може позиціонуватися як єдина гідна і потрібна діяльність (Chiles & Mendel, 2023).

Незважаючи на критику, респонденти зазначали, що отримують підтримку від своїх колег та людей, що стежать за ними в соціальних мережах (P9). На думку зоозахисників (P2,P4,P5), ставлення суспільства з початком війни, в особливості, повномасштабного вторгнення не змінилось, а лише загострилось. Тобто, ті хто першопочатково турбувався про тварин, відчували підвищення відповідальності за людські дії, тоді як інші почали проявляти лише більше агресії в їх сторону. Це також підтверджується тим, що всі респонденти вказали на свою первинну мотивацію — любов до тварин, що сформувалася ще в дитинстві, підкреслюючи важливість впровадження цієї теми в шкільну освіту. Таке ставлення можна пов'язати з теорією етики турботи Енгстера, оскільки саме вона є важливою складовою, що розкриває значення допомоги тваринам під час війни. Принципи етики турботи ґрунтуються на усвідомленні моральної відповідальності за добробут тварин, особливо, домашніх тварин, з якими люди утворили стосунки залежності (Engster, 2006, p. 527). Під час війни ця турбота набуває особливого значення, оскільки в умовах кризових ситуацій люди відчують необхідність активно підтримувати тих, хто не може самотійно подбати про себе, у тому числі тварин, які стали жертвами конфлікту. Іншими видами мотивацій про які зазначалося була самотність, реакція на страждання тварин та їх вірність. Крім того респонденти також вказували, що іноді їх мотивацією була залученість близької людини чи бажання допомогти іншій людині, що не може слідкувати за своєю твариною через певні обставини. Це свідчить про те, що мотивація допомоги тваринам у контексті війни не завжди є безпосередньо спрямованою на саму тварину як об'єкт турботи. У таких випадках допомога тварині виконує опосередковану функцію, як спосіб підтримати людину, з якою наявний міцний емоційний зв'язок або яка опинилася у скрутному становищі.

За словами респондентів, важко виокремити чіткі вікові категорії або соціальні групи, які найбільш активно займаються допомогою тваринам. Однак єдиною соціальною категорією, про яку згадали у 8 з 10 інтерв'ю, були військові. За словами респондентів, військові беруть на себе значну частину допомоги

тваринам. Вони не лише регулярно звертаються за допомогою щодо евакуації, пошуку тварин, чи просять підтримки у вигляді корму, медикаментів й інших речей, а й також самі займаються такими способами допомоги як евакуація, підгодовування, догляд і лікуванням, адже мають сильну емоційну прив'язаність до тварин. Це може слугувати додатковим підтвердженням дослідження Марсі Сакс, про важливість домашніх тварин (тварин компаньйонів) для емоційного стану військових (Sacks, 2021, с. 224-254). Враховуючи це, можна виділити кілька значущих історій, що ілюструють цей зв'язок:

*« Був у нас випадок, коли ми евакуювали тварину з Катеринівки. І десь за півтора місяці маленька собачка, вона півтора місяці в нас просиділа, ми її прилаштували, і буквально після прилаштування, через три дні, подзвонила мені дівчина і почала про цю собаку питати. Я спочатку кажу: «Це ваша собака, ви її покинули?» Вона каже: «Ні. Це собака мого чоловіка, який був на позиції, і цей собака до нього прибився, він дуже його полюбив. Але на жаль, чоловік загинув. І я дуже хочу його забрати у пам'ять про свого чоловіка» (P2);*

*«І на цьому блокпості було дві собаки, хлопчик і дівчинка, її звали Мівіна. І коли я вперше її побачила, тобто вона така сиділа поважна... Вона сама руда і з чорними красивими бровами. Я спочатку не зрозуміла., повернулася і кажу хлопцям, а хлопці такі стоять на блокпості, серйозні і зовсім не посміхаються... і я йому кажу: «А що це з собакою? Це в неї такі забравлення природні чи це ви намалювали?» Він на мене дивиться і дуже серйозно каже: «Ніхто їй нічого не малює, вона відвідує бровіста кожні два тижні» (P2).*

Ці історії свідчать не тільки про активну допомогу військовим тваринам, а й про важливу роль, яку тварини відіграють у житті людей. Респонденти (P1,P7) також згадували випадки, коли тварини рятували життя військовим, захищаючи їх від вибухів або попереджаючи про наближення снарядів. Крім того, вони допомагали підтримувати емоційний стан, особливо в умовах стресу та тривоги, що характерні для ситуацій в зоні бойових дій. Саме тому привселюдне визнання

внеску тварин є ще одним способом допомоги, що може сприяти переосмисленню їх значення у житті людей.

Отже, евакуація, робота притулків та стерилізація були визначені як ефективні та необхідні способи допомоги. Однак, як показує аналіз, ці методи часто взаємодіють та переплітаються з іншими способами допомоги домашнім тваринам. Крім того, неодноразово були згадані нові модифіковані способи допомоги, що сформувалися як спроби вирішення наявних проблем, що виникли під час війни. Спираючись на розповіді респондентів, таблиця 1.1, була доповнена новими способами допомоги домашнім тваринам, характерним для українського суспільства під час російсько-української війни. А саме, до наявних способів, були додані всі, про які зазначали респонденти під час інтерв'ю. Крім того, були додані, нові типи, а саме медична та емоційна допомога (Таблиця 2.5). Емоційна допомога передбачає надання почуття спокою, співчуття, розуміння й прийняття за допомогою вербальних та невербальних засобів. Вона є основою безпечного емоційного зв'язку (*APA dictionary of psychology*, б. д.). Медична допомога — це надання лікарем, медсестрою чи іншим фахівцем у сфері охорони здоров'я всіх необхідних заходів для підтримки та відновлення здоров'я пацієнта (*Medical care*, б. д.)

Задля кращого розуміння та візуалізації Таблиць 2.3, 2.4, та 2.5 була створена додаткова схема їх структури (Рис 2.1). Крім того, ефективні, на думку респондентів, способи допомоги у таблицях 2.4 та 2.5 були відмічені зеленим кольором, інноваційні – рожевим, а ті способи, що були віднесені респондентами одночасно до інноваційних та ефективних способів допомоги тваринам під час російсько-української війни маркувались жовтим кольором.



**Рис 2.1** Схема класифікації проявів допомоги тваринам під час російсько-української війни

**Таблиця 2.3** Класифікація способів допомоги домашнім тваринам під час війни за суб'єктом

Типи	Приклади
Групова	Зоозахисна організація Сім'я Група волонтерів
Індивідуальна	Особиста ініціатива

**Таблиця 2.4** Класифікація способів допомоги домашнім тваринам під час війни за тривалістю

Типи	Приклади
Одноразова	Разова допомога
Систематична	Довготривала участь

**Таблиця 2.5 Класифікація способів допомоги домашнім тваринам під час війни за формою**

Типи	Приклади
Матеріальна	Покупка - Медикаментів; Вольєрів; Корму; Речей
Фізична	Прилаштування тварин - Прилаштування за кордон - Прилаштування в притулку - Прилаштувати в сім'ю Волонтерство в притулку Наймання людей для догляду Соціалізація тварин Воз'єднати з господарями Відв'язати Вигул Перевезення - Перевезення за кордон Пошукові операції тварин Підгодовування - Розипання корму - Створення отворів для підгодовування - Створення годівниць Витягнути - З будівлі - З криниці - З підвалу/погребу - З вольєра Залізти до тварини через балкон Евакуація - Бусом - Човном - Притулка Врятувати від жорстоко поводження Перетримка Адопція Догляд - Догляд за тваринами в прифронтових зонах Будівництво домівки для тварин Доставка потрібних тваринам речей в зону бойових дій

Продовження табл. 2.5

Інформаційна	<p>Створити сайт</p> <p>Виступити з інтерв'ю</p> <p>Написати волонтеру евакуації</p> <p>Популяризувати в культурі</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Анекдоти</li> <li>- Фільми/ телепрограми</li> <li>- Створення плакатів/листівок</li> <li>- Книжки</li> </ul> <p>Повідомити про покинуту тварину</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Подзвонити</li> <li>- Написати</li> <li>- Подати заявку на порятунок</li> </ul> <p>Проходження навчання поводження з тваринами та їх лікування</p> <p>Пояснення гуманих методів поводження з тваринами</p> <p>Шкільні програми</p> <p>Популяризувати в соціальних мережах</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Вказувати посилання на збір</li> <li>- Публікація інформація</li> <li>- Підписка на ініціативи, притулки</li> </ul> <p>Відмітка ініціатив</p>
Фінансова	<p>Донати</p> <p>Додаткова діяльність для збору коштів:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Благодійний вечір</li> <li>- Створення та продаж благодійного мерчу для збору коштів</li> <li>- Донат як подарунок на день народження</li> </ul> <p>Залучення в краудфандингові платформи</p> <p>Фінансова підтримка волонтерських організацій державою</p> <p>Фандрейзинг/ Створення банки</p> <p>Договори про комерційні ціни з лікарнями</p> <p>Патронаж</p>
Адвокаційна	<p>Визнання внеску тварин у порятунок людей</p> <p>Веганство</p> <p>Відстоювання прав тварин</p> <p>Впровадження дієвого покарання за жорстоке поводження</p> <p>Уасть в акціях</p>

## Продовження табл.2.5

Логістична	Залишити переноски для перетину кордону Зв'язуватись з міжнародними організаціями, урядами Створення договорів з притулком Контроль за безпечним транспортуванням та передачею тварин Запрошення друзів до діяльності Координація волонтерів Організація перевезення - Зв'язуватись з іншими волонтерами - Зв'язуватись з міжнародними організаціями Оформлення документів для тварин
Емоційна	Не лишатись байдужим Надання уваги Знайти підхід до тварини Психологічна підтримка
Медична	Щеплення Стерилізація Проведення операцій Чипування Обробка від паразитів

Хоча деякі з наведених способів допомоги в таблиці 2.5 можуть бути віднесені до різних типів допомоги, було здійснено рішення розміщувати способи допомоги лише орієнтуючись на їх основні функції, відповідно до визначень в таблиці 1.1 або відповідно до інтерпретації самих респондентів. Такий вибір дозволить уникати повторень та краще простежити як респонденти використовують той чи інший спосіб допомоги. Серед способів допомоги домашнім тваринам під час війни, виокремлених у таблицях 2.3, 2.4 та 2.5, до таблиці 2.6 включені ті, які респонденти визнали ефективними та інноваційними.

**Таблиця 2.6 Ефективні та інноваційні способи допомоги домашнім тваринам під час російсько-української війни**

Ефективні	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Знайти підхід до тварини</li> <li>• Проходження навчання поводження з тваринами та їх лікування</li> <li>• Обробка від паразитів</li> <li>• Стерилізація</li> <li>• Доставка потрібних тваринам речей в зону бойових дій</li> <li>• Прилаштувати в притулок</li> <li>• Популяризувати в соціальних мережах</li> <li>• Впровадження дієвого покарання за жорстоке поводження</li> <li>• Догляд</li> <li>• Донати</li> </ul>
Інноваційні	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Залізити до тварини через балкон</li> <li>• Витягнути тварину з будинку</li> <li>• Створення отворів для підгодовування</li> <li>• Догляд за тваринами в прифронтових зонах</li> <li>• Евакуація на човнах</li> <li>• Перевезення</li> <li>• Патронаж</li> </ul>
Ефективні та інновації	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Прилаштування за кордон</li> <li>• Перетримка</li> <li>• Евакуація</li> </ul>

Отже, було проведено аналіз способів допомоги домашнім тваринам у контексті війни в Україні. Спираючись на матеріали глибоких інтерв'ю, було виявлено та типологізовано основні форми зоозахисної діяльності, що виникли або були трансформовані під впливом воєнної ситуації. Особлива увага приділена евакуації тварин із зон бойових дій як часто згадуваній та ризикованій формі допомоги, що поєднує фізичні, логістичні та емоційні способи допомоги.

Водночас підкреслено значущість діяльності притулків, які виступають системними агентами захисту, з усіма притаманними їм функціональними труднощами (нестача ресурсів, перенаселення, необхідність фінансової підтримки тощо). Не менш важливою визнано стерилізацію як структурно-превентивний спосіб, спрямований на регулювання чисельності тварин гуманними методами. Дані наведені у таблицях 2.3, 2.4, 2.5 і 2.6 дозволили провести аналіз способів допомоги за різними критеріями — суб'єктами, тривалістю, формами, а також ефективністю та інноваційністю. Зоозахист у воєнний час може розглядатися як прояв етики турботи, в основі якої лежать цінності пов'язані з сферами солідарності, емпатії та відповідальності. Таким чином, досвід волонтерської зооохисної діяльності в умовах війни може вказувати на тенденцію трансформацій не лише в практичному, але й у ціннісному полі українського суспільства.

## ВИСНОВКИ

Взаємодія людей з тваринами формується під впливом соціальних та культурних норм та звичаїв, де історичні та владні структури закріплюють ідеї про бінарності між видами. Антропоцентричні уявлення про людську вищість, що проявляються через мову та віру, разом з практиками антропархії, що затверджують ці уявлення на інституційному рівні сприяють сприйняттю тварин як ціннісних ресурсів, інструментів чи об'єктів дискримінації, маргіналізуючи їх як «негідних» і «нелюдських». Водночас визнання тварин як повноправних учасників суспільного життя, які впливають на всі його сфери, є важливим аспектом розвитку суспільства, оскільки це породжує різні форми турботи залежно від рівня близькості та залученості людей з тваринами. Саме розвиток сфер любові і турботи за Сорокіном сприяє підвищенню рівня гуманності та моральності нашого суспільства.

Допомога домашнім тваринам, як одна з форм взаємодії людей з тваринами, постає як соціальна практика, що відображає ставлення суспільства до тварин, окреслюючи форми турботи, прояви відповідальності, солідарності та наявні ідеологічні уявлення. Явище допомоги домашнім тваринам розглядалося через призму феміністичної етики турботи, символічного інтеракціонізму, креативного альтруїзму Сорокіна та органічної солідарності Дюркгайма. У межах символічного інтеракціонізму допомога тваринам розглядається як результат узгодження дій із власними уявленнями про моральність, де рішення допомагати пов'язане з прагненням зберегти позитивну самооцінку та відповідати уявленню про себе як про відповідальну людину. Визначення поняття допомоги домашнім тваринам охоплює широкий спектр практичних дій, спрямованих на покращення рівня їхнього життя. Це включає надання медичної допомоги, догляду, захисту їхніх прав та забезпечення загального благополуччя котів, собак та інших одомашнених тварин через різноманітні ініціативи.

Під час кризових ситуацій як війна та природні катастрофи, явище допомоги тваринам набуває нових способів прояву та застосування. Як реакція на зміни звичних умов життя, норм та цінностей, допомога домашнім тваринам стає проявом любові та альтруїзму, що рухає суспільство до нових моральних орієнтирів. Діяльність зоозахисників, волонтерських ініціатив і організацій у цьому контексті виконує не лише функцію підтримки вразливих істот, а й набуває ширшого соціального значення як засіб підтримання уявлень про відповідальність, взаємну підтримку та здатність до турботи в умовах загальної нестабільності.

У межах емпіричної частини роботи було визначено, систематизовано та типізовано способи допомоги домашнім тваринам під час війни. Їх було поділено за критеріями суб'єкта дії, тривалості та форми. Кожен з критеріїв розділяв способи допомоги відповідно за такими типами як: групова та індивідуальна допомога; систематична та одноразова; матеріальна, фізична, логістична, інформаційна, фінансова, адвокаційна, медична та емоційна. Також серед усіх способів допомоги були виокремлені ті, які респонденти визнали як ефективні, інноваційні або такі, що поєднують обидві характеристики в умовах російсько-української війни. До ефективних способів належали, пошук підходу до тварини, проходження навчання поводження з тваринами та їх лікування, обробка від паразитів, стерилізація, доставка необхідних тваринам речей в зону бойових дій, прилаштування в притулок, популяризація в соціальних мережах, впровадження дієвого покарання за жорстоке поводження, догляд та донати. Інноваційними респонденти вважали такі способи допомоги як створення отворів для підгодовування в дверях, евакуацію на човнах, порятунок через балкони, догляд у прифронтових зонах та інші дії, які виникли у відповідь на безпрецедентні умови війни. До тих, що були одночасно ефективними й інноваційними, було віднесено евакуацію, перетримку та прилаштування тварин за кордон.

Натомість, найбільшу увагу респонденти приділили таким способам, як евакуація, робота притулків та стерилізація. Ці дії розглядалися не як поодинокі випадки допомоги, а як частини взаємопов'язаної системи, в якій один спосіб

допомоги породжує або підсилює інші. Так, евакуація тварин у безпечніші регіони або за кордон нерідко супроводжувалась необхідністю пошуку тварини, встановленням зв'язку з місцевими волонтерами, організації тимчасового прихистку, забезпеченням ветеринарної допомоги, оформленням документів, а також налагодженням комунікації з іноземними волонтерами чи організаціями. Робота притулків, своєю чергою, залежала від вирішення проблем нестачі простору, персоналу та фінансування, що значно зросли в умовах війни через масштабування допомоги. Вирішення наведених проблем потребувало поєднання фізичної, фінансової, логістичної та інформаційної допомоги. Стерилізація ж тварин в умовах війни набувала не лише превентивної функції, а й сприймалась як форма контролю за ситуацією в умовах значного зростання кількості тварин на вулицях.

У багатьох випадках допомога не була чітко розділена на окремі дії, а реалізовувалась як послідовність взаємопов'язаних дій, що включали порятунок, транспортування, лікування, догляд, пошук тварин, перетримку або прилаштування. Це, в свою чергу, вимагало від респондентів постійного пристосування до нових умов, зміни логістики, створення нових зв'язків, пошуку ресурсів, використання різних інструментів, тощо. Адаптація до нових викликів та потреб в умовах війни включала як розширення власних навичок, так і запровадження нових способів, що раніше не практикувалися в зоозахисному середовищі. У підсумку, допомога домашнім тваринам під час війни постає як практика, що охоплює різні способи та трансформується, в умовах нестабільності, водночас сприяючи перегляду усталених уявлень про відповідальність, турботу та солідарність.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Амбарцумова, А., Ламах, Е., & Дмитрієва, М. (2021). *Кампанії з адвокації для відстоювання прав жінок на місцевому рівні*. НОМЕ. [https://pactukraine.org.ua/sites/default/files/2022-01/Гайд\\_адвокація.pdf](https://pactukraine.org.ua/sites/default/files/2022-01/Гайд_адвокація.pdf)

*Війна*. (n.d.). Енциклопедія Сучасної України. <https://esu.com.ua/article-34448>

*Два роки повномасштабної війни в Україні: Думки, переживання, дії* / Cedos. (2024, October 15). Cedos. <https://cedos.org.ua/researches/dva-roky-povnomasshtabnoyi-viyny-v-ukrayini-dumky-perezhyvannya-diyi/>

Дідик, Л. (2017). Соціальний простір та інтернет простір: Ідентифікація сучасністю. *Габітус*, (3), 30–34.

*Донбас-2014: Як розгоралася велика війна - BBC News Україна*. (20 24). BBC News Україна. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cqend3g259lo>

Дубова, В. (2015, January 9). *Люди і звірі. Бабусі у Донецьку годують собак на останні гроші, а тварини рятують людей від обстрілів*. Радіо Свобода Україна – новини, ексклюзиви і перевірені факти. <https://www.radiosvoboda.org/amp/26785027.html>

Індивідуальний - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. (б. д.). У *СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник online* . March 18, 2025 to <https://slovnyk.ua/index.php?sword=Індивідуальний>

Інформаційний — тлумачення | Горох — українські словники. (б. д.). У *Про сайт | Горох — українські словники* . From January 18, 2025 to <https://goroh.pp.ua/Тлумачення/інформаційний>

Одноразовий - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. (б. д.). У *СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник online* . March 18, 2025 on <https://slovnyk.ua/index.php?sword=одноразовий>

Систематичний - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. (б. д.). У *СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник online* . On January 18, 2025, <https://slovnyk.ua/index.php?sword=Систематичний>

*Про захист тварин від жорстокого поводження.* (n.d.). Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>

Хмельницька, В. (2022, March 17). Зоопатруль: Як рятують покинутих домашніх тварин. ТСН.ua. <https://tsn.ua/ukrayina/zoopatrul-yak-ryatuyut-pokinutih-domashnih-tvarin-2012071.html>

*Advocacy definition & meaning | britannica dictionary.* (n.d.). Encyclopedia Britannica | Britannica. <https://www.britannica.com/dictionary/advocacy>

Anderson, A., & Anderson, L. (2006). *RESCUED saving animals from disaster life-changing stories and practical suggestions.* New World Library.

*Animals suffering during the war in Ukraine - Statement.* (2023, October 6). WorldAnimalProtection. <https://www.worldanimalprotection.org/latest/news/animals-suffering-war-ukraine-statement/>

*APA dictionary of psychology.* (n.d.-a). APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org/emotional-support>

*APA dictionary of psychology.* (n.d.-b). APA Dictionary of Psychology. <https://dictionary.apa.org/health-care>

Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences* (4th ed.). Allyn and Bacon.

Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method.* Prentice-Hall.

Chiles, R. M., & Mendel, C. (2023). Animals and society. In *Handbooks of sociology and social research, volume 2* (pp. 277–286). Springer Nature Switzerland.

Ciccotti†, S., & Guéguen, N. (2008). Domestic dogs as facilitators in social interaction: An evaluation of helping and courtship behaviors. *Anthrozoös*, 21(4), 339–349.

Cole, M., & Stewart, K. (2016). *Our children and other animals: The cultural construction of human-animal relations in childhood.* Taylor & Francis Group.

Cudworth, E. (2011). *Social lives with other animals: Tales of sex, death and love.* Palgrave Macmillan.

Cudworth, E. (2016). A sociology for other animals: Analysis, advocacy, intervention. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 36(3/4), 242–257.

*Definition of companion animal*. (n.d.). ASPCA. <https://www.asPCA.org/about-us/asPCA-policy-and-position-statements/definition-companion-animal>

Jones, R. A. (1986). *Emile durkheim: An introduction to four major works*. Sage Publications.

King, U. (2004). Love—A higher form of human energy in the work of teilhard de chardin and sorokin. *Zygon®*, 39(1), 77–102.

Koyasu, H., Ogasawara, S., Kikusui, T., & Nagasawa, M. (2023). *Frontiers / Ownership of dogs and cats leads to higher levels of well-being and general trust through family involvement in late adolescence*. Frontiers. <https://www.frontiersin.org/journals/veterinary-science/articles/10.3389/fvets.2023.1220265/full#ref13>

Lee, J. V. (2024, November 16). *The intersection of creativity, altruism, and the social crisis*. Medium. <https://medium.com/@johnvincentlee/the-intersection-of-creativity-altruism-and-the-social-crisis-148b9b9393e9>

Fedinec, C. (2023). The ukrainian civil volunteer movement during wartime (2014–2022). In *Ukraine's patronal democracy and the russian invasion* (pp. 331–352). Central European University Press.

*Financial assistance*. (n.d.). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/financial-assistance>

Flynn, C. (2001). Acknowledging the "zoological connection": A sociological analysis of animal cruelty. *Society & Animals*, 9(1), 71–87.

*Group*. (n.d.). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/group>

*Help*. (n.d.). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/help>

Horton, B. A. (2022, 5 квітня). *Hundreds died, suffering': Cats and dogs left without food and water in Ukraine, says charity*.

euronews. <https://www.euronews.com/green/2022/04/05/meet-the-volunteers-saving-ukraine-s-animals-from-the-horrors-of-war>

*How IFAW has helped animals and people during the Ukraine crisis.* (2024).

IFAW. <https://www.ifaw.org/international/news/emergency-aid-ukraine>

*Individual.* (n.d.). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/individual?q=Individual>

Irvine, L. (2008). *If you tame me: Understanding our connection with animals.* Temple University Press.

*Logistical.* (n.d.). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/logistical>

Mangone, E. (2020). Pitirim A. Sorokin's contribution to the theory and practice of altruism. *Revue européenne des sciences sociales*, (58-1), 149–175.

*Material assistance definition | law insider.* (n.d.). Law Insider. <https://www.lawinsider.com/dictionary/material-assistance>

Mishra, G. (2023, 11 червня). *Animal rights and advocacy: Understanding and taking action for a better world.* LinkedIn: Log In or Sign Up. <https://www.linkedin.com/pulse/animal-rights-advocacy-understanding-taking-action-better-mishra>

Nibert, D. A. (2002). *Animal rights/human rights: Entanglements of oppression and liberation.* Rowman & Littlefield.

Nuwer, R. (2015, 16 грудня). *Syria's cat calamity: War is hell for pets, too.* Newsweek. <https://www.newsweek.com/2015/12/25/abandoned-house-cats-aleppo-405528.html>

Okoko, J. M., Tunison, S., & Walker, K. D. (Eds.). (2023). *Varieties of qualitative research methods.* Springer International Publishing

*One-time.* (n.d.). Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/one-time>

*Physically definition & meaning | britannica dictionary.* (n.d.). Encyclopedia Britannica | Britannica. <https://www.britannica.com/dictionary/physically>

Ritchie, J., & Lewis, J. (Eds.). (2003). *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers*. Sage Publications Ltd.

Sacks, M. (2021). “They are truly marvelous cats”: The importance of companion animals to US soldiers during the civil war. *The Journal of the Civil War Era*, 11, Article 8.

Sanders, C. R. (2006). The sociology of nonhuman animals and society. In *21st century sociology* (pp. II—1—II—7). SAGE Publications, Inc.

Stets, J. E., & Carter, M. J. (2012). A theory of the self for the sociology of morality. *American Sociological Review*, 77(1), 120–140.

*Support ukraine*. (n.d.). FOUR PAWS International - Animal Welfare Organisation. <https://www.four-paws.org/campaigns-topics/topics/support-ukraine>

Sutton, Z. (2025). Fairweather friends? Rethinking multispecies companionship in the new normal. In *Human–Animal Relationships in Times of Pandemic and Climate Crises Multispecies Sociology for the New Normal* (pp. 34–48). Routledge.

Sorokin, P. A. (1954). *The ways and power of love: Types, factors, and techniques of moral transformation*. Beacon Press.

Tallberg, L., García-Rosell, J.-C., & Haanpää, M. (2021). Human–Animal relations in business and society: Advancing the feminist interpretation of stakeholder theory. *Journal of Business Ethics*.

Thompson, M. (2015, 26 септня). *KATRINA: Families were forced to evacuate without pets*. <https://www.wlbt.com>. <https://www.wlbt.com/story/29877605/katrina-families-were-forced-to-evacuate-without-pets/>

Wang, W.-t. (2023). Mechanisms of pet engagement in the formation and strengthening of urban social support networks: A sociological investigation. In *SHS web of conferences* (pp. 1–5). Shaanxi Normal University School of Philosophy.

*What are the key differences between communication and advocacy campaigns for social impact?* (б. д.). <https://www.linkedin.com/advice/0/what-key-differences-between-communication-advocacy-rlsoe>

## Додаток А. Гайд до інтерв'ю

### **ВСТУПНЕ СЛОВО:**

Вітаю, [ім'я респондентки(-а)]. Дякую Вам за згоду взяти участь у цьому дослідженні. Мене звати Софія Опаленик, я студентка Києво-Могилянської Академії, і я проводжу це інтерв'ю в межах своєї дипломної роботи. Метою цього дослідження є з'ясувати якою буває допомога домашнім тваринам під час російсько-української війни. Орієнтовний час тривалості інтерв'ю складає 1 годину.

Хочу запевнити Вас, що вся надана Вами інформація залишатиметься конфіденційною. Ваші ім'я та персональні дані не згадуватимуться у дослідженні. Чи не заперечуєте Ви, якщо я запишу нашу розмову на диктофон? Це допоможе більш точно проаналізувати зміст інтерв'ю. Запис буде використано лише для дослідницьких цілей, а після завершення дослідження його буде остаточно видалено з усіх пристроїв.

Будь ласка, не хвилюйтеся та вільно діліться своїми думками. У нашій розмові немає правильних чи неправильних відповідей, мені важливо почути саме вашу точку зору. Участь у цьому дослідженні є добровільною, тому ви можете в будь-який момент завершити інтерв'ю або відмовитись відповідати на будь-яке запитання, яке викликає у вас дискомфорт.

Можливо, у Вас є якісь запитання перед початком?

Отже, зараз я ввімкну диктофон і ми розпочнемо. [Розпочати запис]

### **ПЕРШИЙ БЛОК: Залучення до допомоги тваринам**

- Розкажіть, будь ласка, коли й за яких обставин Ви вперше долучилися до допомоги домашнім тваринам у воєнний час?
- Якою була Ваша мотивація? Що спонукало Вас допомагати саме тваринам?
- Чи були Ви якось пов'язані з допомогою домашнім тваринам до початку війни? Наприклад, працювали з тваринами або займалися волонтерством раніше?

**Якщо так:** *Що змінилось у Вашій діяльності після повномасштабного вторгнення?*

### **ДРУГИЙ БЛОК: Процес допомоги тваринам**

- Опишіть, як саме ви були залучені до допомоги домашнім тваринам під час війни. Як відбувається Ваш процес допомоги?
- Які способи допомоги домашнім тваринам, на вашу думку, є найбільш поширеними та ефективними? Чому?
- Що було найскладнішим у вашій діяльності? Чому? Як вам вдалося подолати ці труднощі?

**Додаткове питання (евакуація):** *Чи доводиться вам переконувати людей не залишати тварин або евакуювати їх разом із тваринами?*

**Додаткове питання:** *Чи були у Вас випадки, коли тварина була налякана, агресивна, поранена? Як ви діяли у таких ситуаціях?*

- Як ви організовували цю допомогу? Чи діяли самостійно, чи у співпраці з волонтерами, організаціями, тощо?

**Додаткове питання (притулок):** *Як ви приймаєте рішення про адопцію: чи проводите перевірку нових власників, чи є певні умови?*

- Чи були якісь ресурси або інструменти, які Ви використовували для надання допомоги тваринам? Наприклад онлайн платформи, канали інформації, тощо?

**Додаткове питання (евакуація):** *Які ресурси Ви зазвичай використовуєте під час евакуації (наприклад, транспорт, клітки, медикаменти, інструкції)?*

**Додаткове питання (притулок):** *Як притулок отримує підтримку? Чи допомагають волонтери, донори, міжнародні організації?*

- Чи можете пригадати конкретну історію або випадок, який вам найбільше запам'ятався при допомозі тварині? Що сталося? Як ви діяли?

- Ви сказали, що найбільше займались такою-то допомогою. А як ще допомагають тваринам під час війни інші люди? Які способи допомоги ви бачите навколо себе? Чи стикалися ви з прикладами нестандартних або інноваційних способів допомоги тваринам під час війни?

### **ТРЕТІЙ БЛОК: Соціальні аспекти процесу допомоги тваринам**

- Як, на Вашу думку, суспільство ставиться до допомоги домашнім тваринам під час війни? Чи відчували ви підтримку або, можливо, критику від інших людей щодо того, що допомагаєте тваринам у воєнний час?
- Чи, вважаєте Ви, що ставлення до домашніх тварин змінилося після початку війни, в порівнянні з тим, що було до неї? Можливо, Ви помітили якусь зміну в суспільних нормах або цінностях, які люди виділяють щодо тварин?

### **ЧЕТВЕРТИЙ БЛОК: Соціально-демографічний блок (якщо на початку/під час інтерв'ю респондент не зазначить цю інформацію)**

- Скільки Вам років?
- Яке Ваше місце народження та місце проживання
- Професія, рід занять

### **ЗАВЕРШЕННЯ РОЗМОВИ**

І останнє запитання:

- Чи є щось ще, що Ви би хотіли згадати чи обговорити перед закінченням інтерв'ю?

На цьому мої запитання закінчились. Дуже дякую, Вам за всі Ваші відповіді, я дуже ціную Вашу відкритість та залученість. Зараз я закінчу запис нашої розмови. [Закінчити запис]

Тоді ще раз, дуже Вам дякую, і до побачення!

## Додаток Б. Транскрипт інтерв'ю

Дата проведення: 10/04/2025

Тривалість інтерв'ю: 00:47:40

Респондент/ка: 2

**Розкажіть, будь ласка, коли й за яких обставин Ви вперше долучилися до допомоги домашнім тваринам у воєнний час?**

Ну, взагалі в мене потяг до тварин був з дитинства. Але як же, скажімо, жили з батьками, потім настало доросле життя, заміжжя і діти, то було якось не до тварин. Потім діти трохи підросли, і ось першу тварину додому приніс син, коли йому було 10 років. Ось, і в принципі з нього все почалося.

Це був перший песик, і я почала шукати організацію, де можна його прилаштувати. Ось, і таким чином натрапила на зоозахисну організацію, яка тільки створилася в нашому місті, і якось почала звертати увагу, що там відбувається. І, звісно, мені самій почали попадатися на вулиці цуценята спочатку, потім вже і кошенята. Ну, таким чином, я приєдналася. І в принципі вже за рік, за півтора року, я стала головою цієї організації. Так склалися обставини.

Так, вона була, ну, не розвинена ця організація. Ну, я ж кажу, вона тільки створилася, в принципі, такого розвитку особливого не було. Але я приєдналася, і почали ми лікувати тварин. Брати, лікувати, потім створили притулок невеличкий, потім цей притулок вже переріс в щось більше. Ось, таким чином я вже майже 15 років, в принципі, займаюся тваринами. Ось.

**Вибачте, що вас перебила, хотіла уточнити коли почалась діяльність організації, а коли долучились Ви?**

15 років.

**Це 15 років організації?**

Так, 15 років організації. Я долучилася 13,5 років тому. І в принципі, чим ми займалися і займаємося - рятуємо тварин з вулиці, рятуємо від жорстокого

поводження, від каліцтва. Тобто, якщо поранені тварини, ми їх забираємо, лікуємо, прилаштуємо. Тобто, в принципі, так функціонує притулок. Стерилізуємо ще.

Тобто, в нас до війни працювала міська навіть програма по стерилізації, у регулюванні чисельності безпритульних тварин. Ми співпрацювали з нашими міськими комунальними підприємствами, але почалася війна, трішки це все зупинилося. Звісно, ту роботу, яку ми виконували протягом кількох років у регулюванні чисельності, воно все зійшло на нівець, тому що було багато переселенців, багато людей покинули свої домівки і, звісно, тварини знову опинилися на вулиці.

Тобто, це все повернулося, на жаль. І згодом, в принципі, ми так і продовжували свою роботу в місті, але почали звертати увагу на те, що відбувається вже там, де йдуть бойові дії, ті міста, де вже люди покидають і залишаються тварини. Тобто, треба було якось теж діяти і не залишатися осторонь. Тому в мене така виникла ідея зв'язатися з місцевими волонтерами, які саме займаються допомогою військовим, і вже з ним разом їхати. Перші виїзди були з ним разом, тому що я не знала, як, що і куди їхати. А вже далі їздила самостійно.

Таким чином за період ми вивезли 300 тварин з чимось.

**А ви завжди тепер їздите самі? Чи у вас є якась там команда, яка Вам допомагає?**

Ну, я беру з собою, бо в мене бус, в принципі. Зараз ми не їздимо, тому що нас просто зараз немає місця вже в притулку. Тобто просто нема куди їх вже забирати, ми вже будували вольєри, добудовували, але ну територія, вона в нас теж, на жаль, не дозволяє вже будівництво нових вольєрів. І свої ще місцеві собаки, вони нікуди не діваються. Тобто постійно додаються, ну і собаки, і коти я маю на увазі.

А так, брала з собою якогось з волонтерів і їхала.

**А наскільки у вас тваринок розрахований притулок зараз?**

Ну, у нас більше 400 тварин.

## Більше 400

Тобто так, це був потік. Тобто 300 тварин це не за один раз, звісно, це за два роки з половиною. Тобто вивезли.

І виходить, що цей потік постійно когось прилаштовували, когось вивозили.

Ми 30 тварин на початку, на самому початку війни, теж 30 тварин евакуювали за кордон своїх з притулку, тому що не знали, що буде. Тому ми трішки намагалися якось розвантажити притулок, ну, і так 30 тварин ми евакуювали за кордон. Багато з них вже в родинях живе, нам відзітовували.

**А це вас саме люди за кордоном забирають, чи якась організація, ви співпрацювали?**

Ні, ми зв'язувалися з притулками. Ми вивозили в притулки, так, і з цими притулками вже, тобто притулки забирали за кордон. Ну, як на початку війни, це ж всі ж були відкриті до співпраці. Ось, і 30 тварин ми вивезли, але потім це все заповнилося. Тому що ми були і в Херсоні, де був потоп, тобто ми в перший день виїхали.

І звідти ми забрали, я вже, чесно кажучи, не пам'ятаю, яка кількість, 40 тварин, напевно. В мене вже все перепуталося, бо різні кількості постійно перевозилиш тому, ось. І в принципі, ну, як об'їздили Донецьку область, трішки Харківська, трішки Херсонська, трішки Запорізька, ну, а загалом в Донецькій були.

Ну, багато хто залишає тварин, евакуювали притулок Курахово.

Курахово – це Донецька область. Зараз, на жаль, вже це окупована територія. Ось, через Курахово ми багато їздили, зупинялися там, тобто це було більш-менш безпечно, коли їхали далі туди глибше.

Люди залишають тварин, тікають. Хтось залишає на сусідів, сусіди потім виїжджають, залишають і своїх тварин, і тих, що їх просили годувати. Ну, тобто, в когось є можливість, вони не забирають, в когось немає можливості, дійсно, бо бувають ситуації дуже різні. Коли стоїть вибір, між взяти, наприклад, дитину або тварину, ну, звісно, коли ти їдеш не своїм авто, і тебе просто, ну, запрошують

в машину, то, звісно, люди дуже потім дзвонять. Навіть дзвонили нам, просили дуже, якщо ми будемо там, щоб забрали їх тварину.

**А от ви евакуйовували частіше саме коли вам, наприклад, надсилали те, що там є тварина, і треба забирати, чи ви просто їхали?**

Ну, у нас, дивіться, ми там обрали одне село, ну, воно теж, звісно, вже окуповане. Ми обрали одне село, там була просто волонтер, дівчина подавала заявку на UA Animals, ось, і так вийшло, що якось ми туди потрапили. І, в принципі, ми потім з нею спілкувалися, ось, Курахове, те, що поруч було, Селідове, оця Катеринівка, тобто, ми більше туди вже їздили.

А так, так. Люди дзвонили іноді, ну, самі знаходили. Бачили, хто їздить на евакуацію, тому що їздили загалом великі групи, ну, наприклад, там Харківський порятунок, Київський порятунок тварин. Але вони просто вивозили, але ж, ну, вони вивозили в нікуди, їхня робота була тільки вивезти. Далі, куди вони потім розподіляли цих тварин, вони не знали, тобто, вони так само шукали притулки, куди їх розподілити. А ми саме їздили, ну, тобто, я їздила саме, забирала до себе їх. Тобто, я розраховувала, я бачила, які це будуть тварини, скільки собак, скільки котів, ми готували для них перетримки, тобто, ми, ну, робили це саме для себе, собі везли.

Ось, ну, і тому ми так ось в одному напрямку, так. І нам прям показували, знали, де хто, в якому будинку, яких сусіди поїхали, яких собак покинули, які прив'язані були, ну, там, так. Які взагалі були закриті в будинку, ну, тобто. Ми це все бачили.

**А от якщо, ну, думати про вас цей процес, порятунку там, потім притулку, то у вас є якийсь, от, такийсь момент, який найскладніший для вас був?**

Складніший?

**Так, найскладніший, ну, тобто, щось що визвало, прям, труднощі в цьому процесі.**

Ну, труднощі, я б не сказала, щоб були сильні труднощі, тому що на той моменті тут про труднощі не думаєш. Тому що були такі ситуації, коли дійсно і вибухи були, і прильоти прямо, бо неподалік, там, буквально три кілометри були

бойові дії. Тобто воно все гупає, воно все, ну, літає, танки їздять. Ну, тобто там вже людей майже немає, там чисто вже такі території, де вже розположення військових було, і там вже недалеко бойові дії, недалеко від сірої зони вже навіть.

### **Зрозуміло.**

Тому ми про це не думали, ми хапали все, що бачили, швидко їх відчіпляли, і просто швидко виїжджали. Тому на той момент про труднощі якось не думаєш.

Був і з цікавих випадків, був у нас випадок, коли ми евакуювали тварину з Катеринівки. І десь за півтора місяці маленька тваринка, маленька собачка, вона півтора місяці в нас просиділа, потім ми її прилаштували, і буквально після прилаштування, через три дні, подзвонила мені дівчина і почала про цю собаку питати. Я спочатку кажу: «Це ваша собака, ви її покинули?» Вона каже: «Ні». Каже: «Це собака мого чоловіка, який був на позиції, і цей собака до нього прибився, він дуже його полюбив. Але на жаль, чоловік загинув. І я дуже хочу його забрати у пам'ять про свого чоловіка.»

Тобто така ситуація, така в нас історія була. До цього туди на позиції, ну не на позиції, а саме на місце перебування, якщо знаєте, Птушкін, цей, є в нас блогер такий, ось, він приїжджав туди, і знімав якраз відео про тварин війни, і знімав її чоловіка з цим песиком, ось.

Ну, і вона ще каже: «Я бачила, каже, тільки цього песика, тільки по цьому, по відео, і фото те, що надсилав чоловік. Але потім, каже, чоловік загинув, я якось втратила час, і трішки було мені треба прийти до себе. Потім я про нього згадала, почала шукати, хлопці кажуть, він зник, ось».

І вона, каже: «Я вже готова була за ним саме туди їхати, за цим песиком, але почала шукати евакуаційні групи, які їздили туди, і передивлялася всіх тварин, всіх груп, які їздили саме в тому напрямку. І випадково натрапила на вас. І я побачила, і я розумію, що це він.»

Ну, і так склалося, що мені довелося дзвонити тій родині, яка вже його прийняла, пояснювати це все. Вони, слава Богу, це сприйняли нормально, тобто, кажуть: «Без питань, звісно, ми повернемо, якщо так.»

Ось, і ми буквально за пару днів знову збиралися їхати на евакуацію, і тому ми взяли його з собою, зустрілися в Дніпропетровській області, тому що вони в Запоріжжі жили, і передали цього песика. Ось, ну, така ситуація щемлива. Тому що, я ж кажу, поки воно все відбувалося, чесно, воно просто, як вона мені надсилала відео, фото свого загиблого чоловіка з цим собакою, ну, воно так. Вони прийняли цього песика. Потім, все ж таки, вона намагалася з цим Птушкіним зв'язатися, щоб відео свого чоловіка знайти.

Ми зв'язувалися, я зв'язувалася з ним, нарешті нам вдалося це зробити, і потім навіть вийшов фільм його. Ви бачили? Ну, ось там, про цього історія, про цього песика є.

### **Так, це наймовірніша історія.**

Ну так, дуже відгукнулася мені. Ну, а так, у нас в принципі всі, всі собаки дивовижні, і коти. У всіх своя доля така нелегка. Я ж кажу в когось загинули, в когось просто залишили і виїхали, ну, і багато, звісно, і безпертульні бігали тварини, забирали, в принципі, всіх.

### **А Ви коли евакуйовуєте тварин, ви використовуєте якісь там інструменти, або клітки?**

Ні, клітки, звісно. Я вам потім можу фото надіслати, в принципі, як у нас окомплектований бус, тобто це переноски, повний бус переносок, звісно, брали з собою пітлю, бо тварини іноді в стресі, іноді шоковані, іноді дикуваті, тобто потрібно було, звісно, якось їх забирати.

Повідки, намордники, це все ж, ну, звісно, рукавички такі, щоб не прокусували руки, особливо коти. На початку, ми з собою і брали, і це потрібно робити, бронежилети і ці каски, але в них незручно. Настільки незручно бігати, бо взимку, надягається на куртку, тобто ти не можеш поворушитися. Влітку в ньому спекотно, і ти, ну, скований, тобто не можеш швидко бігти, наприклад, від будинку до будинку.

Так скажемо, нас сварили за це, але ми нехтували своєю безпекою трішки, щоб просто було швидше. Тому це все обладдя лежало у нас в машині, так, а ми

без цього всього просто швидко-швидко бігали будинками по дворах, забирали, так.

Бо іноді було потрібно і перелазити через паркани, і через вікна. Ну, тобто, різні були ситуації.

**А ви можете пригадати якісь, от, незвичні способи допомоги? Бо я от чула про, наприклад, чоловік витягував кота з колодязя, там, або якісь у вас були моменти, якісь інноваційні способи, які б ви не подумали, що можуть бути?**

У нас багато чого було, я навіть не пригадаю, чесно. Тому що, ну, витягували з річки, витягували тварину, витягували багато. До речі, якщо про річку заговорили, також ми, окрім котів-собак, багато лебедів рятували. І я, так, в мене близько 20-ти лебедів, ну, звісно, не за один раз теж, я відвезла в Межигірський притулок для лебедів. Зараз, на жаль, там, трішки ситуація змінилася вже у них, там, з прийомом.

А, так, протягом декількох років ми теж возили, нас навіть «аптовіками» називали, тому що зверталися люди, коли, наприклад, лебедь летів з льоток і відстав від своєї стаї, і впав. Ми забирали. Або десь поранений лебедь, ну, тобто, багато теж лебедів було, то відвозили туди. Там, їх виліковували, або вони далі летіли, або якщо вони там поранені і не це, то вони там, в принципі, залишалися жити.

Щось такого цікавого. Олень один раз у нас був.

**Олень?**

Збитий. Так. Це було, правда, ще в шістнадцятому році, чи в п'ятнадцятому. Теж збили люди на трасі Оленя, ну, невеличкого цього, молодого, і привезли до нас в другій годині ночі, як зараз пам'ятаю, перед Новим Роком, бо не знали, куди везти.

Ми звичайно організація з захисту тварин, ну, але це те, що ми диких тварин теж приймаємо. Ну але, скажемо, ми про це вже не казали. Ми вже просто прийняли, лікували, бо він трохи обідрав собі роги, в нього черепно-мозкова травма була, тобто, ну, полікували, а потім його в заповідник забрали, десь за два

місяці. Два місяці він у нас жив. Соби були в нас. Одне совення, було навіть пташення, тобто, воно було пухнасте таке, геть, ну, пір'я не було, а пухо був.

Ось, і так само ми його вигодовували, і півроку воно у нас прожило. Ми його не приручали, ми намагалися його максимально зробити такі умови, тобто, ми не брали його до рук, годували його, ну, тобто, так, здалеку, ось, і за півроку воно стало красивою великою совою і полетіло.

### **Вау, це теж хороша історія.**

Так, що ще... Ну, я ж кажу, наприклад, з таких травматичних ситуацій, незвичайні такі ситуації, це ось в мене вдома живе собачка. Цуценя, якому, ну, ми так вважаємо, що це капканом, йому відрубали півмордочки. Тобто, у нього нема носика, так, і теж, це було 31 грудня. Воно дике, ми його ловили, два дні їздили, 30 і 31 грудня. Тобто, ми два дні його намагалися зловити, тому що розуміли, що його, якщо залишити, ну, воно просто помре, бо не їсти, не пити не може, тобто, розтрощена вся морда була.

Ну, це ж 31-го ми його зловили, я забрала його, звісно, додому. Такий новий рік в мене був. І з 2-го, як відкрилися клініки, тобто, я робила всі обробки, почала вже лікування, ну, як би антибіотиками, щоб цей... А з 2-го вже ми поїхали в клініку, і вже почалося лікування, ми півтора року робили операції, їздили в клініку, в Київ клініку, Фауна Сервіс у вас є, є клініка така. Ось там робили операції. Тобто, їй зробили 2 дірочки, такі, щоб вона могла дихати, ось і тепер вона у мене живе, язик в неї так висить, мордочки нема, але вона щаслива, вже 4 роки, так, вона щаслива тварина, що вона вижила.

### **Це добре, це добре, щоб ви допомогли.**

Це з таких, що, ну, я маю на увазі, що це поодинокий, скажімо, на всю Україну випадок, з такими травмами.

Я можу вам теж прислати фото, щоб ви бачили просто, якщо буде цікаво. Так, так, якщо зможете, буде цікаво. А якщо під час війни у вас щось таке було, можете пригадати? Наприклад, з початком певномасштабного вторгнення, там якісь незвичні способи допомоги, наприклад, ви чули, або бачили, або самі там застосовували? Наче щось більш нове або інноваційне.

Нове? Та мені зараз просто важко навіть пригадати. Може, щось і було.

### **Це, нічого.**

Ну, у нас була цікава історія, була у нас собачка Мівіна у нас була. Може, не знаю, чули, не чули про неї, собачка з бровами. Навіть по телевізору показували. Це коли ми приїхали, ну, їздили в тому напрямку Курахове, Селідове і Катеринівка, там місто Покровськ, коли проїжджаєш, там починається блокпост. Саме блокпост, який ну, дуже важливий, тобто за ним вже починаються військові транспорти, так далі.

І на цьому блокпості було дві собаки, хлопчик і дівчинка. І дівчинка, її звали Мівіна. І коли я вперше її побачила, тобто вона така сиділа поважна, і в неї були брови такі красиві. Вона сама руда і з чорними красивими бровами.

Я спочатку не зрозуміла. Я повернулася і кажу хлопцям, а хлопці такі стоять на блокпості, важливі, серйозні і зовсім не посміхаються, тобто таке поважне обличчя у хлопця було, і я йому кажу: «А що це з собакою? Це в неї такі забравлення природні чи це ви намалювали?» Він на мене дивиться і дуже серйозно каже: «Ніхто їй нічого не малює, вона відвідує бровіста кожні два тижні».

Ну, звісно, мені стало смішно, тому що хлопці просто так, як би свої собаці малюють брови, щоб відрізнити, що це вона. І з цією собакою були ситуації, що я багато разів через цей блокпост їздила, і вона була вагітна потім вона народжувала цуценят, а особливо взимку цуценята частина мерзли, частина там машини їх чавили, ну як би там був блокпост. І я хлопцям казала кажу: «Хлопці давайте я її заберу, заберемо її до себе.» «Ні, ви що, нас командир вб'є, він нас пристрелить. Це його улюблена собака, ні-ні-ні.» Я кажу: «Добре, давайте я хоча б заберу її на стерилізацію. Я простерилізую, щоб не було тут цуценят».

Вони відмовлялися, півтори роки, а я їх вмовляла. Кожного разу я їздила через цей блокпост, кожного разу я їх вмовляла, і нарешті мені вдалося їх вмовити, тому що залишилися два цуценя, вони в мене вмовляли забрати цих двох цуценят, а я їм казала, тільки через Мівіну. Я забрала цю Мівіну, забрала цих цуценят, і ми її простерилізували. Єдине що вони мене дуже просили це

слідкувати за її бровами, щоб вони ж нікуди не поділися. Тому під час стерилізації я взяла хну чорну для брів, і зробили її брова вже так, щоб надовго, і повернули наступного разу як їхали. Повернули Мівіну вже з бровами, красиво як потрібно.

Військові, вони дуже люблять тварин. Вони до них звикають. На жаль, я зараз не знаю, що з Мівіною, бо Покровська теж майже немає і того блокпосту, я думаю, немає. Але я думаю, що хлопці не покинули, я думаю, що вони забрали звідти. Ну це з таких, це з кумедних

### **Чудова історія цієї Мівіни. Це прекрасно)**

І на цьому ж блокпості, до речі, була кішка. Вони знайшли кішку, я не знаю, що з нею сталося, вона вже була напівмертва. Я бачила, що можливо я її, навіть, додому не доведу. Але сталося диво, я її довезла в неї була черепно-мозкова травма, вона засліпла повністю. Ну так вот, вона в мене залишилося жити. Вона повністю сліпа, але вона жива, теж вже 2 роки в мене живе

### **Вау, це теж неймовірно, звісно**

Так, її назвали Ліда із Селідова!

**Чудові імена! Клички кожен раз неперевершені. Дякую, що ви цим поділились.**

Ще якісь випадки.. Я просто скажу, воно все в мене перемішується. Вони всі в мене такі, як ми їдемо, забираємо я ж кажу. Евакуювали це повністю Кураховський притулок, бо дівчата прямо подзвонили, сказали, що вже наступ йде до Курахова. Залишалося там вже кілометрів мабуть 7-6 і всі вже люди, ті, що навіть залишалися виїжджали, а там притулок, саме цей притулок ми вже евакуювали повністю до себе там небагато було собак, але все одно.

**Ну так, це дуже важлива справа. А я хотіла у вас тоді ще запитати коли Ви віддасте вже тваринку на адопцію у вас є якийсь протокол, який має...**

Звісно. У нас є договір який передбачає випробувальний період, тобто людина бере тварину на 2 тижні. За 2 тижні вона зобов'язана відзвітувати, що тварина, як себе почуває як тварина адоптується, якщо тварина, ну щось там не те, то людина має право її повернути. І ми в принципі весь цей період, ми

тримаємо зв'язок. Ми взагалі намагаємося контролювати за місяць, за 2, за 3 ми все одно дзвонимо, але люди, які зазвичай беруть, вони самі діляться, тому що їм цікаво. Ось така собачка була, ось так вона спить, ось так вона в нас живе, тобто їм самим цікаво ділитися тому так.

У нас є договір, ми обов'язково прилаштовуємо виключно стерилізованих кастрованих тварин. Обов'язкове у нас щеплення є для того, щоб людина вже мала тварину повністю здорову і мала тварину вже кастровану, щоб не було ніяких проблем. Іноді люди беруть, коли беруть цуценят, ми зобов'язуємося, що ми їх простерилізуємо безкоштовно, по досягненню зрілого віку. Тому що іноді просто дівчат, наприклад, цуценят їх дуже складно беруть, тому що люди потім багато хто, люди є різні... деякі кажуть: «Без питань ми зробимо все самі». А деякі кажуть, що це дорого, ми не зможемо це потягнути наприклад, викласти півтори-дві тисячі гривень на стерилізацію, як собака підросте, вона велика, наприклад. Ми це беремо на себе, на зобов'язання. Звісно, коли підходить час, ми самі дзвонимо, нагадуємо, що у вас підійшов час для стерилізації, щоб вже не було там ну скажемо, побічних ефектів, у виді цуценят, щоб не встигла собака цього зробити, ну так от в принципі, існує притулок.

**А ви говорите, що ви надаєте стерилізацію безкоштовно, а у вас є якісь донори, які вам допомагають з цим?**

Ну, у нас як донори. Донори - це просто люди, завдяки яким ми збираємо кошти. Наприклад, частину ми відкладаємо на стерилізацію, бо буває, наприклад, ми збираємо на лікування, на харчування, деякі кошти там залишаються ми їх відкладаємо саме на ці випадки. На випадки стерилізації, тому що потрапляють, навіть до нас в притулок вже потрапляють багато тварин теж з вулиці, вони ж це, звісно всі не кастровані, не стерилізовані ми так само виділяємо кошти на їх кастрацію і стерилізацію. Тобто це, в принципі, все йде від благодійних пожертв.

**Зрозуміло.**

Ну і звісно, так, це все йде на медикаменти. Так як я сама лікар, ветеринар і я сама провожу стерилізацію, тому як би так зрозуміло.

**Так, добре. А ви ось це розповідали, що багато різних людей приходять забирати тваринок. ви сказали б, що, наприклад, з початком війни взагалі ставлення до тварин змінилося у людей, в суспільстві?**

Ставлення, важко сказати. Воно, мабуть, не змінилося, просто загострилося якимось. Тому що, наприклад як і на початку війни, я вже це неодноразово, до речі, казала у різних інтерв'ю, на початку війни ми дуже боялися, що ми залишимося самі тому що, ну війна, багато хто поїхав, багато хто, звісно, направляє свої донати всі на допомогу військовим, багато хто просто вирішує свої питання тобто, люди втратили багато роботи, і так далі. Бувають різні ситуації життєві, тому ми дуже були засмучені, не розуміли, як буде далі існувати, в принципі, притулок. Але, яке було наше здивування, коли саме на початку повномасштабного вторгнення просто люди почали питати: «як ви?». І вони почали нам скидати гроші, щоб ми закуповували корми, тому що тоді перебої були дуже сильні з харчуванням, з кормами особливо, тому що машини переставали їздити, логістика, вона була порушена, тому що ніхто не знав, що буде.

І, в принципі, люди дуже нас підтримували, і ставлення до тварин, ну, воно, в принципі, як було, ті, хто добре ставилися, вони так і продовжували добре ставитись. Ті, кому було байдуже, їм і зараз байдуже. Тобто, воно, в принципі, особливо нічого не змінило, просто саме ті, кому було не байдуже, вони почали, як би так, ще більше допомагати. Якимось, ось, підтримувати.

**Ну, тобто Ви скоріше скажете, що більш в позитивному напрямку, воно більше просто почало виражатись, так?**

Так, так. Воно більше якимось, ну, тобто, люди не забули про нас, не забули про тварин, це мені більше за все було приємно. Тому що, я ж кажу, ми не знали, як ми будемо існувати, але нас не покинули. Нас просто настільки підтримували наші місцеві, і не місцеві люди, які нас знають, які знають, яку роботу ми проробили. Ну, звісно, коли вже почалися евакуації, коли вже почала їзди на евакуації, звісно, до нас ще більше звернулося людей, тому що всі бачили нашу роботу, що ми там робимо, як привозимо, як рятуємо.

**А ви для поширення інформації використовували якісь соцмережі, наприклад, інстаграм, чи щось інше?**

Так, так. У нас є і сторінки в Фейсбуці, у нас є і інстаграм сторінка, звісно. У нас Фейсбук саме розвинена, мабуть, сторінка.

**Ага, зрозуміло. Добре, тоді в мене до вас ще питання, я вже почула про підтримку вашого притулку та діяльності, а чи стикались Ви з якоюсь критикою щодо того, що ви допомагаєте тваринам? Було у вас таке, чи ні?**

Ну, критика, зазвичай, не те, що ми допомагаємо, а те, що ми якось не так допомагаємо. Це, звісно, без цього, звісно, нікуди. На початку, наприклад, саме перша моя поїздка, як евакуаційна була, то трішки було хейту з боку громадян, ображених нашого міста, із-за того, що багато тварин на вулицях нашого міста і притулок, ну, типу, ми не забираємо, але ми їдемо в зони бойових дій і забираємо звідти.

На що я пояснювала, в принципі, що ці тварини, які, по-перше, ми не громадська організація, ми не бюджетна, не комерційна організація, тобто, і не комунальна. Ми не можемо, наприклад, приймати всіх, кого ми захочемо. Ми приймаємо тих, кого ми вважаємо за потрібним.

Якщо тварина здорова, вона бігає на вулиці, ну, просто із-за великої кількості тварин на вулицях нашого міста, наприклад, ми не можемо просто фізично їх всіх забрати. У нас немає ані місця, ані фізичних можливостей, ані фінансових можливостей, ну, просто навіть людей не вистачить, щоб всіх же обходити. Але, звісно, коли сталася така ситуація, що тварини покинуті в зоні бойових дій, ми їдемо, забираємо.

Чому? Тому що там вони нікому не потрібні. Тобто, тут вони більш-менш, ну, мирному, будемо так називати місці, вони знайдуть собі їжу. Дуже багато людей, волонтерів, які їх нагодують, вони не в страху, вони живуть своїм звичним життям, в принципі, як жили, так і живуть.

Там постійні вибухи, тварини, і серцеві напади, і тварини біжать. І дуже, до речі, ось, це такі теж я помітила, коли в Донецькій області їздила, дуже багато

збитих тварин на дорогах. Дуже багато. От саме там, де вже, ну, недалеко, там, 9-8 кілометрів від бойових дій.

Чому? Тому що коли вибухи, тварина в стресі, просто кидається, і просто біжить, ну, через дорогу, а хлопці там, які їздять, вони їздять дуже швидко. Теж пересуваються, тому що, ну, не можна зволікати там, тому що там і дрони, і артилерія ж працює. Тобто вони пересуваються дуже швидко.

Тому дуже багато загиблих там тварин. І я ж кажу, ну, якщо тут є, у тварин, у цих тварин є люди, то там у тих тварин людей немає. Ті хлопці, які там намагаються якимось їх підтримувати, і ті люди, які залишилися там ще.

Тому ми обрали так, щоб забирати звідти. Ну, ось так. Це було на початку, потім всі начебто зрозуміли, і вже почали підтримувати.

Ну, тут я ж кажу, спочатку були ображення. Ну, і бувають різні люди, вони є люди. Як-то кажуть, не може бути так, щоб все було гладко постійно. Все одно є критика. Це нормальні явища, в принципі. То щось так не зробили, то щось взагалі, ну, дуже багато питань з того приводу, що ми щось повинні робити.

Ми повинні, на нас будуть писати скарги. Ну, тобто, це взагалі нормальні явища, ми до цього звикли, хоча ніякі скарги на нас не подіють, тому що ми волонтерська організація.

Ну, тобто, чомусь люди деякі вважають, що ми повинні щось робити, бо ми якась служба. Ну, тобто, тому ми на це не звертаємо уваги. Ну, ось так.

**Ну, люди бувають різні, звичайно.**

Ну, тому ми не дуже на це звертаємо уваги.

**А ви мені сказали, що багато тварин, вони стресують, де вже ближче до лінії фронту, а от у вас були випадки коли агресивні тварини траплялись?**

Звісно, звісно.

Агресивні тварини, звісно. Деяких нам не вдалося забрати, ну, там буквально одна собака, яка просто не давалась, і вона втікла потім.

Ну, ми вже нічого не могли б діяти, тому що треба було діяти дуже швидко. Вона просто перестирбнула через паркан і побігла селом.

А так бували, звісно, заганяли тварин. Наприклад, агресивна тварина. Ну, агресивні вони, зазвичай, із-за того, що вони налякані. Тобто, мало того, що їх покинули, вони опинилися на самоті, а потім ще почалися ці вибухи, а потім приїжджають якісь незнайомі люди і починають за ними ганятися. Намагаються їх взяти в руки. Деякі нормально реагують, привітно, а деякі тварини дуже налякані.

Ось так ми котів дуже ловили, які просто розбігалися. І ми просто, ну, з сачками з цими, за ним, з сітками бігали і накидали, і вони кусалися, дряпалися, але ж треба було їх забирати звідти. Тому що там нема кому годувати, вони просто покинуті були. Біжиш, воно гупає, ти біжиш, собаку обійняв, маленька собачка теж, маленька, кілограма, мабуть, три. І сиділа на ланцюгу покинута.

Я взагалі не розумію, як маленьку собаку можна на ланцюг саджати. Але ж її, окрім того, що посадили, її покинули. Це ж ми її схопили, біжимо, у нас навіть відео є, де воно вибухає, а ми біжимо з нею на руках швидше до машини.

#### **А багато тварин прив'язаних на ланцюгах?**

Ну, більшість, це ж села. Більшість прив'язаних, більшість, це 80% прив'язаних тварин. Саме жахливе в цьому випадку те, що люди виїжджають і не відв'язують їх.

Тобто не відпускають навіть, ну, тварина приречена просто на голодну смерть, без води, без їжі, так як вона просто не може її собі навіть добути. З одного боку, я ж кажу, з одного боку тварини гинуть, тому що вони просто вільно бігають, але все одно шансів вижити в них більше, ніж у тієї тварини, яка прив'язана. Або зачинена взагалі в будинку. Ну, це знущання просто.

#### **А тобто у вас і траплялися такі випадки, коли вам доводилося в будинки залазити?**

Так, так, ми заходили в будинки. Так, і одна хата, я пам'ятаю, ми забирали собаку дуже агресивну, маленька, але дуже агресивна. Ну, теж вона ж, таки налякана. Але вона забігла, це, мабуть, її просто улюблене місце на дивані було, і вона просто кидалася на мене, я вже накинула на неї ковдру просто, і схопила, і винесла. То потім навіть жінка дзвонила, це село, потім я не пам'ятаю, чи був

приліт в той будинок чи не був. Тобто там вже було все до гори дригом, там все перевернуто в будинку, було так, ну, страхіття, там ніякого порядку, нічого не було, двері вже були відчинені, тобто собака бігала туди-сюди, я не знаю, що там відбувалося, ось. Потім вона дзвонила, і сказали, що вона на нас суд подасть, за те, що ми вийшли в її хату.

### **Господи, справді так люди пишуть отаке?**

Так, так. Казали, що у вас собака там був, ну, один, і слава Богу, що ця хата була відкрита, так. Ну, а звісно ж так, коли хати, наприклад, зачинені були, і ми ж з сусідами приходили, щоб вони бачили, що ми нічого не беремо. Ну, вони самі нас, в принципі, туди приводили, і кажуть, що вони виїхали, їх немає, і як прилетить, то прилетить, ну, а що робити, треба тварину забирати.

Я кажу, ну, ви свідки, кажу, того, що ми ось зайшли, тварину забрали, кажу, і вийшли, все. Ну, а зазвичай, взагалі, в ці хати заходять хлопці, живуть тож. Там вже, там вже таке.

### **Але місцеві допомагають, так? Говорять про покинутих тварин?**

Місцеві допомагали, так. У нас був випадок теж, коли ми забирали, люди не могли виїхати саме із собаки, тому що нема куди було собаку, у них лежачий син паралізований був. І ми якраз приїхали, вони кажуть, ми на вас чекали, щоб ви забрали собаку, і ми одразу виїжджаємо, типу, завтра ось виїжджаємо.

Ми забираємо собаку, вони виїхали, і буквально там за тиждень в їх будинок прямий приліт був, пряме попадання було. Тобто люди просто ось встигли виїхати. Був теж випадок, коли люди покинули теж своїх двох собак, на прив'язі, в будках, і поїхали. І в будинок, ну єдине, що там хлопці жили, звісно, вони годували цих собак, ну просто люди цього не знали, що там будуть хлопці жити, просто собак покинули.

Але якраз хлопці поїхали на позицію, і в цей будинок був приліт. Одна собака загинула, а друга контузила, це ж ми її забирали, вона сиділа прямо під зруйнованим будинком, я не знаю, як її ще не вбили. А один собака загинув, я думаю, що, скоріше, від серцевого нападу, бо поранень ніяких не було просто.

Ну, так, це, звісно, такі... історії. Насправді, ви мені дуже багато всього розповіли, і в мене навіть закінчилося питання. У мене залишилось тільки парочку таких питань саме про Вас, якщо ви не проти.

**Чи не могли б Ви сказати, скільки вам років?**

Мені зараз 46 в цьому році 47

**Ага, зрозуміла.**

**Також хотіла дізнатися, а ви змінювали місце проживання, тобто у вас місце народження і місце проживання різні, чи не?**

Ну, так, звісно. Ага.

**Зрозуміла, добре. І ви сказали, ви ветеринаром працюєте, так?**

Так.

**І ви до цих останніх 15 років, як ви в організація, ви ветеринаром працювали?**

Ні, ні, ні. Я до цього працювала, я іншим займалася, я вже вирішила стати ветеринаром 6 років тому.

**Ага.**

Я поступила, закінчила ветеринарний коледж, отримала диплом, тепер вже маю фах ветеринарний.

**Це дуже круто! Дуже дякую тоді вам, дуже дякую, що ви ділили мені час**

Так, якщо будуть якісь питання, ви мені напишіть, переслухайте, напишіть якісь самі фото вам краще надіслати. Ось, і я вам тоді все надійшлю. Що саме ви там вибираєте, щоб я вас там на це кидала.

**Дуже ще раз вам дякую. І взагалі дякую, що ви робите таку роботу і допомагаєте тваринкам. Можливо у Вас є щось щоб Ви хотіли додати, що я Вас не запитала?**

Дякую, дякую. Для мене це дуже важливо. Додати, напевно, немає що.

**Зрозуміла, добре, тоді гарного вам вечора, тихої ночі.**

Дякую, дякую, вам теж. Все, до побачення.

## Додаток В. Таблиця кодів

Таблиця В.1 Таблиця кодування якісних інтерв'ю

Код	Підкатегорія	Категорія	Приклад цитат
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Допомога притулку (не волонтер)</li> <li>• Соціалізація тварин</li> <li>• Вивезення за кордон</li> <li>• Пошук тварин</li> <li>• Виламувати двері</li> <li>• Забрати найважчих тварин з притулку</li> <li>• Вдарити аби врятувати</li> <li>• Дістати з висоти</li> <li>• Дістати з криниці</li> <li>• Дістати з будинку</li> <li>• Створення годівниць</li> <li>• Підгодовування</li> <li>• Отвір для підгодовування</li> <li>• Витягнути з колючої проволки</li> <li>• Особливі відмітки</li> <li>• Капкан</li> <li>• Воз'єднання</li> <li>• Випустити з будинку</li> <li>• Відв'язувати</li> </ul>	Фізична	Способи допомоги за формою	<p style="text-align: center;"><i>«Вони приходили, або якщо мали дозвіл від власників, вони відкривали двері, діставали тварину, годували її, передавали ветеранам, і надалі вже займалися розподілом або передачею волонтерам» (P0).</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Прилаштування за кордон</li> <li>• Заселення в притулок</li> <li>• Переселення у вольєр</li> <li>• Евакуація човном</li> <li>• Евакуація притулку</li> <li>• Евакуація тварин</li> <li>• Перетримка</li> <li>• Адопція</li> <li>• Порятунок від жорстокого поводження</li> <li>• Порятунок з вулиці</li> <li>• Наймати людей для догляду</li> <li>• Догляд</li> <li>• Вигул</li> <li>• Будівництво</li> </ul>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Сваритися з місцевими мешканцями</li> <li>• Впровадження покарання</li> <li>• Участь в акціях</li> <li>• Веганство</li> <li>• Визнання внеску тварин у порятунок людей</li> </ul>	Адвокаційна		<p><i>«І щоб хоча б кількох посадили за ґрати, і люди зрозуміли, як треба поводитися з тваринами. Бо всі ці випадки для волонтерів, вони унеможливають цю працю, бо ти не тільки рятувати повинен, ти повинен постійно поліцію визивати»(P4).</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Благодійний вечір</b></li> <li>• <b>Створення та продаж благодійного мерчу для збору коштів</b></li> <li>• <b>Краудфандингові платформи</b></li> <li>• <b>Фінансова підтримка волонтерських організацій державою</b></li> <li>• <b>Фандрейзинг</b></li> <li>• <b>Патронаж</b></li> <li>• <b>Подарунок на день народження</b></li> <li>• <b>Донати</b></li> <li>• <b>Комерційні ціни в лікарнях</b></li> <li>• <b>Безкоштовна стерилізація</b></li> </ul>	<p style="text-align: center;">Фінансова</p>		<p style="text-align: center;"><i>« І ще в нас був благодійний вечір, який відбувається кожного року в готелі «Надія». Ми збираємо кожного року кошти, цільове призначення яких кожного року інше. Якраз десь в 2023 році ми зробили благодійний вечір, ми збирали на 12 вольєрів» (РЗ)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Залишити переноски для перетину кордону</b></li> <li>• <b>Контроль за безпечним транспортуванням та передачею тварин</b></li> <li>• <b>Запросити друзів</b></li> <li>• <b>Координація волонтерів</b></li> <li>• <b>Віддати на перетримку</b></li> </ul>	<p style="text-align: center;">Логістична</p>		<p style="text-align: center;"><i>«Бо в Польщі частину тварин вже забрали в нас, французькі волонтери. Але ми їхали до Парижу, щоб впевнитися, що це дійсно асоціація, щоб побачити, що тварини потрапили в нормальні руки. В нас була задача побачити, перерахувати всіх</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Перевезення</b></li> <li>• <b>Створити збір</b></li> <li>• <b>Підписати договір притулку</b></li> <li>• <b>Паспорт</b></li> </ul>			<p><i>тварин, що вони всі живі і повернутися в Україну» (P4).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Листівки з поясненням</b></li> <li>• <b>Сайт</b></li> <li>• <b>Інтерв'ю</b></li> <li>• <b>Фільм</b></li> <li>• <b>Створення анекдотів</b></li> <li>• <b>Написати волонтеру евакуації</b></li> <li>• <b>Зв'язок з міжнародними організаціями, урядами</b></li> <li>• <b>Відзвітовувати про стан тварини</b></li> <li>• <b>Подзвонити</b></li> <li>• <b>Подати заявку на порятунок</b></li> <li>• <b>Посилання на збір</b></li> <li>• <b>Публікація інформація</b></li> <li>• <b>Підписка на ініціативи, притулки</b></li> <li>• <b>Відмітка ініціатив</b></li> <li>• <b>Шкільні програми</b></li> </ul>	<p>Інформаційна</p>		<p><i>«І вони постануть, що є от така то тваринка, треба перетримка. І я часто це постила в інсті теж. Тобто якоюсь інформаційною волонтерською діяльністю займалася. Поширювала цю інформацію» (P0).</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пояснення гумманих методів</li> <li>• Телепрограма про тварин</li> <li>• Книжки для дітей</li> </ul>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Вольєри</li> <li>• Медикаменти</li> <li>• Речі</li> <li>• Корм</li> </ul>	Матеріальна		<p><i>«Від початку війни. І кожного разу, якщо військова машина їде на схід, ми намагаємося передати корм. Також відправляємо багато його поштою» (P9).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Щеплення</li> <li>• Стерилізація</li> <li>• Операції</li> <li>• Вакцинація</li> <li>• Чипування</li> </ul>	Лікарська		<p><i>«Бо допомога тваринам, по-перше, це стерилізування кішок, щоб не було... безкінечної боротьба за маленьких кошенят на вулиці» (P4).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Не лишатись байдужим</li> <li>• Надання уваги</li> <li>• Психологічна допомога</li> </ul>	Емоційна		<p><i>«Ну і також, я думаю, що треба не лишатись байдужим до свого оточення» (P6).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Знайти підхід до тварини</li> <li>• Обробка від паразитів</li> </ul>	Ефективна		

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Проходження навчання</li> <li>• Стерилізація</li> <li>• Доставка потрібних речей</li> <li>• Прилаштувати за кордон</li> <li>• Притулок</li> <li>• Мас-медіа</li> <li>• Закони</li> <li>• Перетримка</li> <li>• Інформаційне залучення</li> <li>• Догляд</li> <li>• Евакуація</li> <li>• Донати</li> </ul>			<p><i>«...тому будь-які донати це простий, але ефективний спосіб допомогти» (Р6).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Пролізти на балкон</li> <li>• Витягувати з будинку</li> <li>• Вирізати отвір в дверях</li> <li>• Прилаштування зокордон</li> <li>• Перетримка</li> <li>• Догляд в прифронтових зонах</li> <li>• Евакуація на човнах</li> <li>• Перевезення</li> <li>• Патронаж</li> <li>• Евакуація</li> </ul>	Інноваційна		<p><i>«Ну, можливо, я б ще сказала про спосіб прилаштування тварин іноземцям. Це те, що актуалізувалось за рахунок повномасштабки ...»(Р5).</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Довготривала участь</li> </ul>	Систематична	Способи допомоги за тривалістю	«Так, у нас є дуже багато людей, навіть, які до нас ходять вже сім років»(P7),
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Разова участь</li> </ul>	Одноразова		«Є люди, які з'являються на один раз, потім не з'являються» (P5).
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Зоозахисна організація</li> <li>• Спільна група</li> <li>• Сім'я</li> <li>• Волонтерська ініціатива</li> </ul>	Групова	Способи допомоги за суб'єктом	«... інтенсивно, напевно, чоловік 5, а загалом 8-10 десь так» (P9).
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Особиста ініціатива</li> </ul>	Індивідуальна		«Я сама працюю, і це те, що можна сказати в нашій країні проблема» (P4).
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Перевірка інформації</li> </ul>	Донат	Процес допомоги	«Для мене важливо, щоб це були перевірені волонтери, перевірені притулки, щоб це був хтось знайомий» (P0).
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Отримати запит на порятунок</li> <li>• Віддати в руки наступним волонтерам</li> <li>• Зробити докази, що не крадуть</li> </ul>	Евакуація		«Ми на лодку молотимо, а на евакуаційній точці вже стоять, чекають другі, ми їм віддаєм» (P1).

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Підбирати тварину до людини</li> <li>• Розрахувати тварин</li> <li>• Прилаштувати</li> <li>• Полікувати</li> <li>• Забрати від волонтерів евакуації</li> </ul>	Притулок		<p><i>«Тобто під кожну людину треба дивитися на цю людину і підбирати тварину» (P3).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Вибір локації</li> <li>• Співпраця з іншими командами волонтерів</li> <li>• Збір волонтерів</li> <li>• Пояснення роботи професійними робітниками</li> <li>• Забезпечити інструментами</li> <li>• Координація волонтерів</li> </ul>	Волонтерство в притулку		<p><i>«Тобто це досить організований і продуманий процес, адже там є координатори, які за всім слідкують» (P6).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Не працюють фонди</li> <li>• Немає доступу до тварин</li> <li>• ТЦК</li> <li>• На "продаж"</li> <li>• Живодери</li> <li>• Фізичне виснаження</li> <li>• Побиття волонтерів</li> <li>• Житло «без тварин»</li> <li>• Порушена логістика</li> <li>• Емоційне виснаження</li> </ul>	Загальна	<b>Проблеми</b>	<p><i>«Також, я думаю, важко дуже з емоційного боку, коли ти працюєш з травмованими тваринами, ти бачиш смерті, хвороби, і ти або маєш якось абстрагуватися від цього і якусь емоційну стіну робити, або ти кожен день емоційно</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Емоційне вигорання</li> <li>• Нестача фінансів</li> <li>• Неможливість забрати самотійно</li> </ul>			<p><i>виснажуєшся і знову ж таки це призводить до вигорання» (Р6).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Порушена інфраструктура</li> <li>• Відсутність державної евакуаційної служби</li> <li>• Адміністративне правопорушення</li> <li>• Важке спорядження</li> <li>• небезпека життю</li> </ul>	Евакуація		<p><i>«Якщо б держава робила евакуаційну службу, то цих всіх животних можна було б вивозити кудись» (Р1).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Складний доступ до локації</li> <li>• Нестача людей</li> <li>• Адопція лише певних тварин</li> <li>• Нестача простору</li> <li>• Нестача ресурсів для будівництва</li> <li>• Мала зацікавленість суспільства</li> <li>• Перенаселення</li> <li>• небезпека від тварин</li> </ul>	Притулок		<p><i>«У нас реально обмежений ресурс і по тому, щоб кататися, і по тому, щоб хтось сів за кермо. Тому що дуже мало людей залишилося на притулку, а тварин стало більше» (Р3).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Упереджене ставлення до непородистих</li> <li>• Відповідальність</li> <li>• Потреба в лікуванні</li> <li>• Зміна рутини</li> </ul>	Адопція та перетримка		<p><i>«Навіть, не стільки проблема в тому, що треба рано вставати, як в тому, що треба кожен день цю</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Обмежена мобільність</b></li> <li>• <b>Важко в квартирі</b></li> <li>• <b>Пошкодження меблів</b></li> <li>• <b>Емоційне навантаження</b></li> <li>• <b>Складна адаптація тварини</b></li> </ul>			<p><i>рутину зберігати. Для мене це дуже важко, я просто не така людина» (P5).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Стрес</b></li> <li>• <b>Господарів забирають на фронт</b></li> <li>• <b>Артилерія</b></li> <li>• <b>Збиті тварини</b></li> <li>• <b>Покинуті</b></li> <li>• <b>Втрата господаря</b></li> </ul>	Тварин		<p><i>« І багато тварин просто лишують в готелях, в квартирах зйомних, коли люди приїжджають. Реально багато відмовних тварин."</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Вірність тварин</b></li> <li>• <b>Частина всього організму</b></li> <li>• <b>Жага з дитинства</b></li> <li>• <b>Особиста залученість</b></li> <li>• <b>Залученість близької людини</b></li> <li>• <b>Любов до тварин</b></li> <li>• <b>Реакція на страждання</b></li> <li>• <b>Допомогти іншій людині</b></li> <li>• <b>Сумно сидіти вдома</b></li> </ul>	Загальна	<b>Мотивація</b>	<p style="text-align: center;"><i>"Почала допомагати... та я з дитинства люблю тварин"</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Самотність</b></li> </ul>	Адопція		<p>«Але в цей рік він додумався до геніальної ідеї, що можна взяти ще кішку, і йому не буде так самотньо»(P5).</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Обмежений час</b></li> </ul>	Перетримка		<p>«Але мене дуже, ну все ж таки, незважаючи на труднощі.... змотивувало те, що я розуміла, що це обмежена кількість часу» (P5).</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Хороші умови життя</b></li> <li>• <b>Користь</b></li> <li>• <b>Емоційний зв'язок</b></li> <li>• <b>Особиста зацікавленість</b></li> <li>• <b>Результативність</b></li> <li>• <b>Близькість</b></li> </ul>	Волонтерство в притулку		<p>«Ти бачиш, як для них це робить реальну якусь... що це реальна зміна» (P6).</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>Поводок</b></li> <li>• <b>Саморобні</b></li> <li>• <b>Броніки</b></li> <li>• <b>Петля</b></li> <li>• <b>Переноски</b></li> <li>• <b>Клітки</b></li> <li>• <b>Будівельні інструменти</b></li> <li>• <b>Транспорт</b></li> </ul>	Фізичні	Інструменти	<p>«...спорядження для безпеки – це окуляри, завісні рукавички, це з основного» (P6).</p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Спорядження для безпеки при будівництві</li> <li>• Пошта</li> </ul>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Дзвінки</li> <li>• Соцмережі</li> </ul>	Онлайн		<p><i>"Вони дзвонять, кажуть тут до нас прибився собачка, а нас перекидають на інше місце, заберіть» (P7).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Різниця між регіон</li> <li>• Не змінилось</li> <li>• Більш приймаюче</li> <li>• Загострення</li> <li>• Розуміння відповідальності</li> <li>• Підвищення емпатії</li> </ul>	Ставлення до домашніх тварин	Ставлення суспільства	<p><i>«Мені здається, в цьому плані стали більше емпатичними і уважними, стали більше приділяти увагу якісній підтримці життя своїх улюбленців. Тому що, знову ж таки, це якісь ситуації, кризи, які допомагають. Вони багатьох об'єднують і багатьом показують, що важливе» (P0).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Неправильно допомагаєте</li> <li>• Неправильний спосіб життя</li> <li>• Руйнуєте будино</li> </ul>	Ставлення до допомоги домашнім тваринам		<p><i>«Бували випадки, що казали, що я собак продаю, що я їх потрошую Також, що я коли їздила в Курську область</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Шахраї</li> <li>• Смішне заняття</li> <li>• «Чому тварини, а не діти?»</li> <li>• Не основне заняття</li> <li>• Скарги</li> <li>• «Чому іншим тваринам, а не нашим?»</li> <li>• Важлива праця</li> <li>• Відкриті до співпраці</li> <li>• Натхненна справа</li> </ul>			<p>.... що я звідти вивозила Мейкунів, Сіамських котів, та, наприклад, Йоріків і Шніців і продавала їх за гроші» (P8).</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Зміна кваліфікації</li> <li>• Переосмислення ролі волонтера</li> <li>• Зменшення кількості живодерів</li> <li>• Повернення до нуля</li> <li>• Призупинка діяльності</li> </ul>	Вплив війни		<p>«Допоки війна не почалася, допоки не почали волонтери допомагати військовим, волонтер в нашій країні це була проказа» (P4).</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Військові</li> <li>• Інші притулки</li> <li>• Місцеві волонтери</li> <li>• Фото, Відео-знімки</li> <li>• Особисті звязки</li> <li>• Соцмережі</li> <li>• Друзі</li> </ul>	Канали інформації		<p>«Тобто я одразу позвонила, коли був той потоп, в миколаївський протулок, бо вони там дуже близько. Вони перші почали приймати. Я питала, яка потрібна допомога» (P3).</p>

<ul style="list-style-type: none"> <li>• Похилого віку</li> <li>• Волонтери</li> <li>• ДСНС</li> <li>• Поліцейські</li> <li>• Місцеве населен</li> <li>• Військові</li> <li>• Більше жінок</li> <li>• Похилого віку</li> <li>• Молоді</li> <li>• Іноземці</li> </ul>	Характеристика людей		<p style="text-align: center;"><i>«З нами зв'язуються військові, і, ті самі, військові нам привозять собачок»(P7).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Спокійні</li> <li>• Налякані</li> <li>• Дружелюбні</li> <li>• Агресивні</li> <li>• ПТСР</li> </ul>	Характеристика тварин		<p style="text-align: center;"><i>«Деякі вони бояться і, навпаки, недовіряють людям, вони забиваються в куточку»(P6).</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Кожна Тварина</li> <li>• Українська компанія COLLAR</li> <li>• KAPГ</li> <li>• Притулок Ірини Добролюбової</li> <li>• Мирноград Енімалс</li> <li>• Дім Сірка</li> </ul>	Організації		<p style="text-align: center;"><i>«Нам з вольєрами допомогала українська компанія COLLAR» (P3).</i></p>

<ul style="list-style-type: none"><li>• Тарасівщина</li><li>• Маріуполь</li><li>• Гостомель</li><li>• Дніпро</li><li>• Київ</li><li>• Мирноград</li><li>• Херсон</li><li>• Авдіївка</li><li>• Лиман</li><li>• Ізюм</li><li>• Славянськ</li><li>• Буча</li></ul>	Місця		<p><i>«Я перший, хто на лодці зайшов в Лиман, там коти і собаки були»(P1).</i></p>
---	-------	--	--